

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

« Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ »

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ : «Οι ατομικές πρωτοβουλίες πρόληψης της εγκληματικότητας σε αστικό περιβάλλον»

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: **ΓΚΟΥΓΚΟΥΔΗ ΑΡΓΥΡΩ – ΜΑΡΙΑ (Α.Μ.:3208Μ010)**

ΜΕΛΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ: **ΖΑΡΑΦΩΝΙΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ**

ΛΑΖΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

ΜΑΓΓΑΝΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2010

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στα πλαίσια του σύγχρονου αστικού χώρου αναμφίβολα ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που καλούμαστε όλοι να αντιμετωπίσουμε είναι η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής, η ενδυνάμωση της σχέσης του ανθρώπου με τον χώρο, η μείωση της εγκληματικότητας και του φόβου που αυτή παράγει.

Μέχρι την δεκαετία του 1980 το κράτος πρόνοιας θεωρείτο ως ο μοναδικός φορέας κοινωνικής φροντίδας. Αργότερα υπήρξε η αλληλεπίδραση της δημόσιας και ιδιωτικής προσφοράς. Άμεση συνέπεια η έννοια του κράτους πρόνοιας αντικαταστάθηκε από εκείνη του προνοιακού καθεστώτος ή κράτους ευημερίας που παραπέμπει στον συνδυασμένο τρόπο με τον οποίο παρέχεται η κοινωνική φροντίδα, δηλαδή από το κράτος, την αγορά και τον πολίτη.

Στα πλαίσια ενός σύγχρονου αστικού χώρου, ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα σαφέστατα είναι η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής στο αστικό περιβάλλον καθώς και η ενδυνάμωση της σχέσης του ανθρώπου με τον χώρο, είναι η μείωση της εγκληματικότητας, κι ακόμη περισσότερο η καταπολέμηση του φόβου του εγκλήματος. Σε αυτή την εργασία, κύριο μέλημα θα είναι να αναδειχθεί η στροφή του κρατικού μονοπωλίου για τη διευθέτηση της εγκληματικότητας σε αστικά περιβάλλοντα στην ανάγκη για συνεργασία με τον πολίτη.

Λέξεις κλειδιά: πρόληψη, ατομικές πρωτοβουλίες, αντιμετώπιση, συνέπειες

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	5
---------------	---

ΜΕΡΟΣ Α:

Κεφάλαιο Πρώτο: Θεωρητικό υπόβαθρο της αστεακής εγκληματικότητας.

1.1. Ιστορική θεωρητική προσέγγιση της αστεακής εγκληματικότητας.....	7
1.2. Σύγχρονες προσεγγίσεις της εγκληματικότητας με τον αστικό χώρο - περιστασιακή κοινωνική πρόληψη της αστεακής εγκληματικότητας.....	12
1.3. Η δομή του σύγχρονου αστικού περιβάλλοντος ως παράγοντας εγκληματογένεσης.....	19

Κεφάλαιο Δεύτερο: Σταδιακή υποχώρηση της αποκλειστικής διάθεσης του κράτους για την πρόληψη του εγκλήματος σε αστικό περιβάλλον.

2.1. Η αδυναμία του κράτους για τη διευθέτηση της εγκληματικότητας σε αστικό περιβάλλον.....	25
2.2. Ο φόβος του εγκλήματος και η ανασφάλεια των πολιτών σε αστικό περιβάλλον.....	29
2.3. Το πρότυπο της μηδενικής ανοχής ως αποτέλεσμα της αντιμετώπισης του φόβου του εγκλήματος των πολιτών.....	33

ΜΕΡΟΣ Β:

Κεφάλαιο Πρώτο: Ατομικές πρωτοβουλίες πρόληψης της εγκληματικότητας σε αστικό περιβάλλον.

1.1. Ιδιωτικές πρωτοβουλίες.....	55
1.1.1. Απλές καθημερινές κινήσεις.....	55
1.1.2. Φυσική εδαφική ενίσχυση του χώρου.....	56
1.1.3. Μέτρα με τη βοήθεια χρήσης της τεχνολογίας.....	56
Κριτική αποτίμηση.....	57

Κεφάλαιο Δεύτερο: Συνεργασία του πολίτη με την αστυνομία με στόχο την πρόληψη της εγκληματικότητας σε αστικό περιβάλλον.

2.1. Συνεργασία του πολίτη με την ιδιωτική αστυνομία.	61
2.2. Συνεργασία του πολίτη με την κρατική αστυνομία	62
Κριτική αποτίμηση.....	68

Κεφάλαιο Τρίτο: Συνεργασία του πολίτη με την κοινότητα με στόχο την πρόληψη της εγκληματικότητας σε αστικό περιβάλλον.

3.1. Κοινοτικό πρότυπο	72
3.2. Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης Εγκληματικότητας.....	78
3.3. Κοινότητες ελεγχόμενης πορόσβασης.....	81
Κριτική αποτίμηση.....	82

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ	88
--------------------------------------	-----------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	92
--------------------------	-----------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη συγκεκριμένη διπλωματική εργασία θα γίνει μία σύντομη ανασκόπηση της θεωρητικής αστεακής εγκληματολογίας μέχρι τις πρόσφατες προσεγγίσεις. Θα αναφερθεί η αξία της περιστασιακής κοινωνικής πρόληψης στον περιορισμό της εγκληματικότητας στις πόλεις. Επίσης αναλύουμε την ανάγκη για την συστηματική απεμπλοκή του μονοπωλίου του κράτους για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας σε αστικό περιβάλλον, στη σύμπραξη κι άλλων φορέων.

Κατόπιν θα αναφερθούν οι πολιτικές της αστεακής εγκληματικότητας, από το ατομικό επίπεδο (κάθε άτομο ξεχωριστά), σε υπο-ομάδες και έπειτα σε επίπεδο κοινότητας, πάντα υπό την κρατική μέριμνα. Θα δούμε αναλυτικά και με βάση στοιχεία ερευνών, τα αποτελέσματα της κάθε πολιτικής και τις συνέπειες που υπάρχουν σε δείκτες εγκληματικότητας, στο φόβο του εγκλήματος (αν περιορίζεται ή όχι) και αν υπάρχουν συνέπειες στα ατομικές ελευθερίες.

Το αστικό περιβάλλον στο οποίο μένει αναγκαστικά ή μη ο άνθρωπος μπορεί μεν να του προσφέρει μία σωρεία ευκαιριών, όμως υπάρχουν δυστυχώς πολλά σύγχρονα προβλήματα και «αντικοινωνικές» ή εγκληματικές συμπεριφορές. Απασχολούν τόσο τον επιστημονικό χώρο όσο και τους απλούς πολίτες. Θα έλεγε κανείς ότι στις μεγάλες πόλεις, από άποψη συμπεριφοράς, υπάρχει έντονο το στοιχείο της βίας εναντίον προσώπων, κλοπές, ληστείες, τη σεξουαλική βία, τη χρήση ναρκωτικών και την πορνεία, κοινωνικές ανισότητες, προβλήματα της ηχορύπανσης, της ρύπανσης του περιβάλλοντος (βρώμικοι δρόμοι, γκράφιτι σε τοίχους, σκουπίδια διάσπαρτα), κακοφωτισμένοι δρόμοι, κ.λπ..

Οι πολίτες καθημερινά νιώθουν ανασφάλεια, που όπως θα δούμε, αυτό πηγάζει από ένα σύνολο παραγόντων, με αποτέλεσμα να επηρεάζει τη ποιότητα ζωής τους και τη καθημερινότητά τους. Συχνά νιώθουν ανικανοποίητοι και «εγκλωβισμένοι» σε μία πόλη, χωρίς να είναι σίγουροι ότι μπορεί να αλλάξει αυτή η κατάσταση ακόμη κι αν προσπαθήσουν να συνεισφέρουν σε αυτή την προσπάθεια.

Τελειώνοντας με αυτή την εργασία, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οποιαδήποτε μέτρα κι αν ληφθούν, δεν είναι δυνατό να αποδώσουν, εάν οι πάντες δεν συνειδητοποιήσουν ότι, η πρόληψη δεν είναι έργο και ευθύνη των κρατικών φορέων μόνο, αλλά και της κοινωνίας, μέσα στην οποία το έγκλημα αυτό-γεννιέται και αναπαράγεται και ως εκ τούτου, ο αγώνας κατά του εγκλήματος είναι έργο και υπόθεση όλων: οικογένειας, σχολείου, τοπικής αυτοδιοίκησης, εκκλησίας, διοίκησης, δικαιοσύνης και ιδιαίτερα των ίδιων των πολιτών. Η όποια επιτυχία ή αποτυχία, εξαρτάται από το βαθμό της αμοιβαίας συνεργασίας όλων.

Κλείνοντας αξίζει να σημειωθεί πως είναι πολύ σημαντικό στο μέλλον να δοθούν επιστημονικά βιώσιμες λύσεις που να ταιριάζουν στην ιδιαιτερότητα της κάθε χώρας και της κάθε κοινωνίας χωριστά. Τα αποτελέσματα θα είναι καταστροφικά, αν υιοθετηθούν οι διαδικασίες μιας χώρας από μια άλλη χωρίς τις απαραίτητες ρυθμίσεις για τις τοπικές περιστάσεις

Στη μεθοδολογία της παρούσας εργασίας, στηρίχτηκα σε βιβλιογραφική έρευνα ελληνόγλωσσης και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας.

ΜΕΡΟΣ Α΄:

Κεφάλαιο Πρώτο

Θεωρητικό υπόβαθρο της αστεακής εγκληματικότητας.

Θα αναφερθεί σε αυτό το κεφάλαιο πως ανέκαθεν απασχολούσε τον άνθρωπο η σχέση του με το περιβάλλον. Ακόμη περισσότερο βέβαια όταν δημιουργήθηκαν οι πολυπληθείς αστικές περιοχές, με την άμεση επίπτωση τη ποιότητας ζωής.

1.1. Ιστορική θεωρητική προσέγγιση της αστεακής εγκληματικότητας

Η σχέση φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος είναι μία πολύπλοκη, δυναμική και συνεχώς εξελισσόμενη σχέση αλληλεπίδρασης που απασχόλησε και απασχολεί ανέκαθεν τον άνθρωπο¹. Ο άνθρωπος και η κοινωνία στην οποία ανήκει έχουν την ικανότητα να τον επηρεάζουν και κατά συνέπεια να επηρεάζονται από τον τόπο στον οποίον κατοικούν.

Η έντονη αστικοποίηση που ήταν αποτέλεσμα της βιομηχανικής επανάστασης, είχε ως συνέπεια τη συσσώρευση μεγάλου πληθυσμού στις πόλεις. Ο αστικός πληθυσμός αυξήθηκε ιδιαίτερα μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, όπου οι τότε κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες ωθούσαν τον άνθρωπο να μετακινηθεί προς τα αστικά κέντρα. Όπου πλέον ενώ ο άνθρωπος ήταν αρχικά κυρίαρχος του περιβάλλοντος, τώρα με τα νέα

¹ Χ. Ζαραφωνίτου, 1996, σ. 25

δεδομένα το περιβάλλον ασκεί μεγάλη επιρροή στη καθημερινότητα και στη ποιότητα ζωής του ανθρώπου².

Μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα η έννοια της «μεγαλούπολης» οριζόταν στην τάξη των 100.000 κατοίκων, με την εκβιομηχάνιση και το παγκόσμιο εμπόριο, η πόλη του 1.000.000 και πλέον κατοίκων. Οι μεγάλες πόλεις σήμερα παρουσιάζουν γιγαντισμό³ που συνδυάζεται με μεγάλη πληθυσμιακή πυκνότητα, επέκταση σε επιφάνεια και ύψος, σαφώς διακρινόμενες χρήσεις εδάφους (βιομηχανικές, εμπορικές, χρήσεις κατοικίας, κ.λπ.), μεγάλες αποστάσεις, σημαντικά συγκοινωνιακά δίκτυα. Αν συγκρίνει κανείς την πόλη-κράτος στην αρχαία εποχή με την αντίστοιχη σημερινή της μορφή θα καταλάβει το πόσο ραγδαίες είναι αυτές οι αλλαγές, αυτό όμως δεν σημαίνει πως δεν υπάρχουν και κάποια κοινά.

Στις αρχαϊκές κοινωνίες⁴, τα όρια του εδαφικού τους χώρου είναι μικρά, ασκείται έντονα ο ανεπίσημος κοινωνικός έλεγχος στα μέλη τους, με συνέπεια να εξαλείφεται το ατομικό μπροστά στο συλλογικό. Το Ποινικό Δίκαιο έχει πρωταρχική σημασία. Σε εκείνες τις κοινωνίες όποιος τολμήσει να διαταράξει την κοινωνική τάξη προκαλούσε συναισθηματική αντίδραση φόβου και οργής.

Ο Durkheim ⁵ θεωρεί την εγκληματικότητα σαν κάτι το φυσιολογικό, η έννοια της ανομίας παρουσιάζεται σε περιόδους κρίσεων και αναστατώσεων, η κοινωνική αλληλεγγύη είναι ανύπαρκτη, αφού κανείς δεν ενδιαφέρεται για το σύνολο αλλά για την ικανοποίηση των δικών τους συμφερόντων. Διαπίστωσε πως στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες υπάρχει έντονο το στοιχείο αυτό

² Σ. Νικολαΐδου, 2003, σ. 338

³ Χ. Ζαραφωνίτου, 1996, σ. 35

⁴ Ι. Φαρσεδάκης, 1990, σ. 40-41

⁵ ό.π., σ. 23-24

όπου σταδιακά εξαλείφεται η συλλογική συνείδηση γι' αυτό το λόγο έχει αρχίσει να αποσυντίθεται η κοινωνία.

Ο Lacassagne με τη «Σχολή του κοινωνικού περιβάλλοντος» ανέφερε χαρακτηριστικά πως οι κοινωνίες έχουν τους εγκληματίες που τους αξίζουν. Το κοινωνικό περιβάλλον είναι υπεύθυνο για την καλλιέργεια αντικοινωνικών συμπεριφορών⁶, όπου λειτουργεί ως αντιδραστήριο ικανό να ενεργοποιήσει αντικοινωνικές τάσεις.

Το 19ο αιώνα εμφανίζεται η Γαλλοβελγική χαρτογραφική σχολή. Ο Quetelet , μαθηματικός και στατιστικολόγος διατύπωσε τον θερμικό νόμο με βάση το φυσικό περιβάλλον: στον Βορρά κυριαρχούν τα εγκλήματα περιουσίας και στο Νότο τα εγκλήματα βίας⁷. Ο Guerry βασίστηκε στην γεωγραφική χαρτογράφηση, αναλύοντας το είδος εγκλημάτων και γεωγραφικής περιοχής. Προσπάθησε να κατανοήσει ποιες μεταβλητές επηρεάζουν την εγκληματικότητα και να ανακαλύψει κάποιους συσχετισμούς (κοινωνικοί, πολιτικοί, οικονομικοί, δημογραφικοί, πολιτισμικοί, κ.λπ.).

Και οι δύο μαζί, θέτουν τις βάσεις μέσα στα πλαίσια του Θετικιστικού προτύπου. Μέχρι τότε κυριαρχούσαν οι βιολογικές και ψυχιατρικές προσεγγίσεις του εγκλήματος. Θα έλεγε κανείς πως ο περιβαλλοντικός ντετερμινισμός που τους διέπει, παρέχουν πρόσφορο έδαφος για τις οικολογικές προσπάθειες που ακολουθούν, με κύρια την Οικολογική Σχολή του Σικάγου⁸.

⁶ Ι. Φαρσεδάκης, 1996, σ. 93

⁷ Χ. Ζαραφωνίτου, 2004, σ. 54-55

⁸ Ε. Μπακιρλή, 2005, σ. 9

Η σχολή του Σικάγου ανέπτυξε μία οικολογική προοπτική στη σπουδή της εγκληματικότητας. Το 1910 ο πληθυσμός στο Σικάγο είχε ξεπεράσει τα δύο εκατομμύρια. Η βιομηχανική ανάπτυξη της πόλης είχε και το ανθρώπινο κόστος. Δημιουργήθηκαν πυκνοκατοικημένες φτωχογειτονιές στις οποίες ήταν έντονο το στοιχείο της εγκληματικότητας. Από τη σχολή του Σικάγο έγινε μία πρώτη προσπάθεια κοινωνιολογικής προσέγγισης του εγκλήματος⁹, μελετήθηκε η κοινωνική δομή και η ανθρώπινη συμπεριφορά σε σχέση με το τοπικό περιβάλλον. Ο Cl. Shaw¹⁰ ανέφερε πως υπάρχει μία φυσική ζώνη μέσα στην οποία η εγκληματικότητα αποτελεί τον κανόνα. Χώρισε την πόλη του σε τετράγωνα μήκους 1 μιλίου ανά πλευρά και υπολόγισε το ύψος της εγκληματικότητας ανά τμήμα. Κατέληξε πως το ύψος της εγκληματικότητας διέφερε ανά συνοικία, η περιοχή που περιελάμβανε τους περισσότερους εγκληματίες ήταν γύρω από το εμπορικό κέντρο της πόλης.

Αναλυτικά οι ζώνες έχουν ως εξής: 1) στην εσωτερική κυκλική ζώνη σχηματίζεται η κεντρική εμπορική περιφέρεια, 2) γύρω από αυτήν, μία μεταβατική ζώνη με βιομηχανίες και επιχειρήσεις, η οποία είναι υποβαθμισμένη από άποψη ποιότητας κατοικίας, 3) η ζώνη των εργατικών κατοικιών των ατόμων που εργάζονται στις επιχειρήσεις της προηγούμενης ζώνης, 4) η ζώνη των μεσο-αστικών κατοικιών με ακριβά διαμερίσματα και μονοκατοικίες και 5) η ζώνη της παλίνδρομης καθημερινής μετακινήσεως, που την αποτελούν τα προάστια και οι δορυφορικοί οικισμοί. Το ύψος της εγκληματικότητας διέφερε σημαντικά ανάλογα με τη ζώνη, υπήρχαν περιοχές πραγματικά υποανάπτυκτες ζώνες μέσα στην πόλη που παρά την μεγάλη

⁹ Th. Bernard, 1984, σ. 353-372

¹⁰ Shaw & McKay, 1942, όπως παραπέμπεται στο Α. Χάιδου, 1996, σ. 129-136

κινητικότητα και την πάροδο του χρόνου καθεμία από τις ζώνες διατηρεί μία ξεχωριστή υποκοουλτούρα. Σε αυτές τις περιοχές δεν λειτουργούσε κανένα είδος κοινωνικού ελέγχου, οι ηθικές αξίες είχαν καταρρεύσει. Συναντάται υψηλό ποσοστό νεανικής παραβατικότητας αλλά και ενηλίκων και γενικά αποτελούσε ζώνη υψηλής διακινδύνευσης. Έτσι συνέδεσε την εγκληματικότητα με την έννοια της κοινωνικής αποδιοργάνωσης¹¹.

Κατά τον Th. Sellin¹², ο οποίος θεωρεί πως το έγκλημα οφείλεται στις συγκρούσεις που προκαλούνται λόγω το ότι το άτομο αξιώνει να τηρεί διαφορετικούς κανόνες συμπεριφοράς στις ίδιες περιστάσεις στις διάφορες κοινωνικές ομάδες στις οποίες συμμετέχει. Είχε ως δεδομένο τη συγκεκριμένη αμερικανική κοινωνία (δεκαετία του '30) με τις ποικίλες εθνικές, θρησκευτικές φυλετικές και άλλες μειονότητες καθώς υπήρχε έντονο μεταναστευτικό ρεύμα και ενίσχυε κοινωνική και πολιτισμική ανομοιογένεια λόγω της έντονης εκβιομηχάνισης και αστικοποίησης.

Ο Schmid¹³ μελέτησε την ενδοαστική κατανομή του εγκλήματος όπου συμπέρανε ότι η «εκμετάλλευση των ευκαιριών» που σου παρέχουν ορισμένες περιοχές σε σχέση με κάποιες άλλες, και στην ύπαρξη περιοχών προσέλκυσης εγκληματιών στο Seattle των ΗΠΑ.

¹¹ Sutherland 1940, Wirth 1938

¹² Α. Χάιδου, 1996, σ. 217-231

¹³ Ζαραφωνιτου, 1996, σ. 149-150

1.2 Σύγχρονες προσεγγίσεις της εγκληματικότητας με τον αστικό χώρο

- περιστασιακή κοινωνική πρόληψη της αστεακής εγκληματικότητας

Από τη δεκαετία του '50 και έπειτα αρχίζουν ουσιαστικά να μεγεθύνονται τα προβλήματα στον αστικό χώρο, κύμα ανθρώπων καταφθάνουν στις πόλεις, χωρίς όμως να είναι απαραίτητο ότι μπορεί να «απορροφηθεί» σωστά. Εκείνη την περίοδο διεξάγονται σημαντικές έρευνες σε Αγγλία και Αμερική¹⁴.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '70 και ειδικότερα μετά τη δεκαετία του '80 και έπειτα, το ενδιαφέρον για την ενασχόληση με τις σχέσεις της εγκληματικότητας και του αστικού χώρου βγαίνει ξανά στο προσκήνιο. Το θέμα απασχολεί όχι μόνο από πλευρά κοινωνιολογίας, εγκληματολογίας, αλλά και από αρχιτεκτονική και πολεοδομία.

Αξίζει να γίνει μία σύντομη αναφορά στην περιστασιακή πρόληψη, της οποίας η σπουδαιότητα είναι υψηλή, καθώς οι επιπτώσεις και η σημασία από την εφαρμογή της ξεπερνούν τα τοπικά πλαίσια. Επιπλέον, αποτελεί ένα μοντέλο πρόληψης που συνδυάζει με δυναμικό τρόπο τις νέες τεχνολογίες και κατέχει πλέον κυρίαρχη θέση στην αντιμετώπιση του εγκλήματος καθώς γίνεται όλο και πιο αποδεκτό σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Η περιστασιακή πρόληψη του εγκλήματος ξεκινάει από την ανάλυση¹⁵ των συνθηκών που ευνοούν την αύξηση του αριθμού ειδικών κατηγοριών εγκλημάτων. Υποστηρίζει την εφαρμογή συγκεκριμένων αλλαγών του τόπου/περιβάλλοντος όπου τελούνται τα διάφορα εγκλήματα με σκοπό τη

¹⁴ Δερμάτη Σ., 1996, σ. 93

¹⁵ Mc Laughlin E. Muncie J., 2006, σ. 383 – 5

μείωση των ευκαιριών που οδηγούν στην εκδήλωσή τους. Με τον τρόπο αυτό δίνει έμφαση στον τόπο/ περιβάλλον εκδήλωσης εγκλημάτων και όχι σε εκείνους που τα διαπράττουν.

Κεντρικό αντικείμενο του ενδιαφέροντός της δεν αποτελεί επομένως το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης αλλά ένα πλήθος δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών και επιχειρήσεων – όπως σχολεία, νοσοκομεία, μέσα μεταφοράς, μεμονωμένα καταστήματα και πολυκαταστήματα, επιχειρήσεις και τηλεφωνικές εταιρείες, τοπικά πάρκα, χώροι αναψυχής, πάμπς και χώροι παρκαρίσματος – των οποίων τα προϊόντα, οι υπηρεσίες και οι εργασίες δημιουργούν ευκαιρίες για την τέλεση ενός μεγάλου αριθμού διαφορετικών εγκλημάτων. Η περιστασιακή πρόληψη επικεντρώνεται στη σημασία και στη σπουδαιότητα της ευκαιρίας, όσον αφορά την τέλεση των αδικημάτων, στο συμβάν του αδικήματος παρά σ' εκείνους που το τελούν και στην αποτροπή του συμβάντος αυτού, παρά στην ανακάλυψη και την τιμωρία του δράστη.

Η εννοιολογική βάση και αποδοχή θα λέγαμε της περιστασιακής πρόληψης προέκυψε ως αποτέλεσμα θεωρητικών προσεγγίσεων που αναπτύχθηκαν τις τρεις τελευταίες δεκαετίες και οι οποίες περιλαμβάνουν: τη 'θεωρία της ορθολογικής επιλογής', τη 'θεωρία των καθημερινών δραστηριοτήτων', τη 'θεωρία του κόστους ανάλυσης του εγκλήματος', τη 'θεωρία των τυπολογικών επιλογών' και βέβαια τη θεωρία του αρχιτέκτονα Oscar Newman για τον 'υπερασπίσιμο χώρο'.

Οι βασικότερες θεωρίες στις οποίες μελετάται η σχέση του αστικού χώρου και της εγκληματικότητας, όπου αυτό συμβαίνει και όπου ο αστικός σχεδιασμός θέτει ως στόχο τη μείωση της εγκληματικότητας και τη μείωση του φόβου του εγκλήματος, πιο αναλυτικά είναι:

Η θεωρία των «καθημερινών δραστηριοτήτων» (Cohen & Felson)¹⁶, θεωρείται μία από τις βασικές κατευθύνσεις της περιβαλλοντικής εγκληματολογίας. Για να συμβεί το έγκλημα θα πρέπει να υπάρχουν τρεις βασικές συνθήκες, να υπάρχει στόχος (υλικό ή άτομο), το άτομο που θα διαπράξει το έγκλημα, κι ένα χωρικό πλαίσιο. Ο τόπος στον οποίο θα διαπραχθεί η εγκληματική ενέργεια θα πρέπει να δημιουργεί κατάλληλες συνθήκες σε χωρικό επίπεδο που θα επιτρέπουν τη διάπραξη του εγκλήματος. Οι κατάλληλες συνθήκες, αναφέροντας σε χωρικό επίπεδο είναι ο κατάλληλος φωτισμός¹⁷, η τοπική αστυνομία, ύπαρξη κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης. Με αυτό τον τρόπο θα υπάρχει δυσχέρεια στις τοπικές συνθήκες που επιτρέπουν τη διάπραξη του εγκλήματος, θα μειωθούν οι στόχοι και θα υπάρχει συνεχής επιτήρηση του χώρου.

Η θεωρία των «τυπολογικών επιλογών» (Brantingham & Brantingham¹⁸) έδωσαν ιδιαίτερη βαρύτητα στη γεωγραφική διάρθρωση της εγκληματικότητας δίνοντας βαρύτητα στον χρόνο (ώρες, ημέρες της εβδομάδες που γίνονται τα περισσότερα εγκλήματα, Οι παραδοχές είναι οι ακόλουθες: Υπάρχουν άτομα τα οποία έχουν κίνητρο και κάποιο στόχο για να διαπράξουν έγκλημα, εφόσον υπάρχει κίνητρο για να διαπραχθεί το έγκλημα θα πρέπει να γίνει η επιλογή του τρόπου διάπραξης. Η τελική απόφαση της επιλογής διάπραξης του εγκλήματος επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από χωρικούς παράγοντες. Εν συνεχεία δημιουργούνται ορισμένα δίκτυα στα πλαίσια του χώρου, στα οποία όταν διαπραχθεί μια εγκληματική δραστηριότητα με θετικό αποτέλεσμα για τον δράστη, και θετικό αποτέλεσμα είναι το να μη συλληφθεί και να γίνει

¹⁶ Cohen & Felson 1993, σ. 1-4

¹⁷ http://criminology.wikia.com/wiki/Routine_Activity_Theory

¹⁸ Tiesdel, 1997, σ. 121

αντιληπτός από τη στιγμή που θα διαπράξει το έγκλημα, τότε μέσα σε ένα ορισμένο χωρικό πλαίσιο μπορούν να ξαναδιαπραχθούν παρόμοιες πράξεις..

Στη Μεγάλη Βρετανία, το Home Office, μαζί με τον R. Clarke¹⁹ (Clarke & Cornish), συνέβαλλαν στη θεμελίωσή της θεωρίας της ορθολογικής επιλογής, η οποία στη συνέχεια υιοθετήθηκε ως βασικό μοντέλο πρόληψης, στην υπόλοιπη Ευρώπη. Σύμφωνα με τον Clarke R., η περιστασιακή πρόληψη αναφέρεται στην προσέγγιση που αφορά τις μη ποινικές παρεμβάσεις που αποβλέπουν να εμποδίσουν το πέρασμα στην πράξη τροποποιώντας τις ειδικές περιστάσεις, στις οποίες μια σειρά από παρόμοια εγκλήματα έχουν διαπραχθεί ή θα μπορούσαν να έχουν διαπραχθεί. Η περιστασιακή πρόληψη στηρίζεται σύμφωνα με τον ίδιο, όχι στη βελτίωση της κοινωνίας ή των θεσμών αλλά στην μείωση των ευκαιριών για την εμφάνιση του εγκλήματος.

Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από μέτρα²⁰:

- α) που στοχεύουν σε ειδικούς τύπους εγκλημάτων,
- β) που περιλαμβάνουν τη μέτρηση, το σχεδιασμό και το χειρισμό του άμεσου περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο αυτά τα εγκλήματα συμβαίνουν,
- γ) με τρόπο όσο πιο συστηματικό και μόνιμο είναι εφικτό,
- δ) έτσι ώστε να μειωθούν οι ευκαιρίες για τη διάπραξη αυτών των εγκλημάτων.

Ο Clarke R²¹. δίνει μία λίστα από 12 τεχνικές πρόληψης, τις οποίες χωρίζει σε τρεις κατηγορίες αντίστοιχα με το που στοχεύουν:

- α) στην αύξηση της προσπάθειας από το δράστη

¹⁹ Clarke, 1995, σ. 295

²⁰ ό.π.

²¹ ό.π.

1) Δυσχέραση του στόχου (π.χ. ειδικές κλειδαριές στο τιμόνι του αυτοκινήτου).

2) Έλεγχος εισόδου (π.χ. περιφραγμένες αυλές, ID κάρτες).

3) Εκτροπή παραβατών (π.χ. κλείσιμο δρόμων).

4) Έλεγχος διευκολύνσεων (π.χ. έλεγχος κατοχής όπλων, φωτογραφία στην πιστωτική κάρτα).

β) στην αύξηση των κινδύνων να εντοπιστεί ο δράστης

1) Μπάρες εισόδου/εξόδου (π.χ. αυτόματα μηχανήματα επικύρωσης εισιτηρίων).

2) Επίσημη επιτήρηση (π.χ. φύλακες ασφαλείας, κάμερες μέτρησης της ταχύτητας στους αυτοκινητοδρόμους).

3) Επιτήρηση από υπαλλήλους (π.χ. υπεύθυνοι χώρων στάθμευσης, κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης).

4) Φυσική επιτήρηση (π.χ. φωτισμός δρόμων, συστήματα επιτήρησης γειτονιάς).

γ) στη μείωση της ανταμοιβής από την παράβαση

1) μετακινήσιμος στόχος (π.χ. φορητά ραδιοκασετόδωφα αυτοκινήτων, τηλεκάρτες).

2) αναγνώριση ιδιοκτησίας (π.χ. χάραγμα ιδιόκτητων ειδών, άδειες μηχανοκίνητων).

3) απαλοιφή/μετακίνηση του κινήτρου (π.χ. καθαρισμός γκράφιτι).

4) τήρηση κανονισμών (π.χ. δήλωση φορολογήσιμων αντικειμένων, επιστροφή φόρων).²²

²² M. Cusson, 2002, σ. 240-241

Ο Cusson M.²³ προσθέτει στα παραπάνω μία κατηγοριοποίηση, η οποία στηρίζεται στους εξής νόμους, που αφορούν τόσο τον κατά περίπτωση όσο και τον χρόνιο εγκληματία:

1) Ο νόμος της ελάχιστης προσπάθειας, από την πλευρά του δράστη, ο οποίος δεν θα προβεί σε περαιτέρω ενέργειες προκειμένου π.χ. ν' ανοίξει μία πολύπλοκη κλειδαριά.

2) Ο νόμος της ελάχιστης διακινδύνευσης, σύμφωνα με τον οποίο ο δράστης δεν θα εμπλακεί σε μία κατάσταση από την οποία προκύπτουν μεγάλες πιθανότητες σύλληψης (π.χ. επέκταση του χρόνου εκτέλεσης της πράξης ή επιβράδυνση της διαφυγής του).

3) Ο νόμος του μεγαλύτερου δυνατού βραχυπρόθεσμου οφέλους από την πράξη, που αφορά για παράδειγμα τον καθαρισμό των γκράφιτι, το χάραγμα των αντικειμένων αξίας, κα.

Το ρεύμα που δημιουργήθηκε και ισχυροποιήθηκε με το πέρασμα των χρόνων από τον αρχιτέκτονα και πολεοδόμο Oscar Newman και τον εγκληματολόγο C. R. Jeffery Ο Newman²⁴ διατυπώνοντας την έννοια του «προστατεύσιμου χώρου», μέσα από την οποία προβλέπονται προγράμματα πρόληψης της εγκληματικότητας διαμέσου του περιβαλλοντικού σχεδιασμού της γειτονιάς, όπου σταδιακά παρόλο τις κριτικές που δέχτηκαν οδήγησαν στην οργάνωση Προγραμμάτων Πρόληψης μέσω Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design).

Ο αστικός σχεδιασμός και οι πολεοδομικές παρεμβάσεις κατέχουν έναν ιδιαίτερο ρόλο στην πρόληψη της εγκληματικότητας στον αστικό χώρο και

²³ A. Crawford, 1998, σ. 66-67

²⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Defensible_Space_Theory

ιδιαίτερα στις ΗΠΑ. Το CPTED²⁵ ξεκίνησε καταρχάς ως μια θεωρητική προσπάθεια με στόχο να καταδείξει τη σχέση μεταξύ αστικού περιβάλλοντος και εγκληματικότητας και επιπλέον με στόχο την πρόληψη της εγκληματικότητας μέσω πολεοδομικών παρεμβάσεων δημιουργώντας ένα ρεύμα με στόχο την αλλαγή στρατηγικών για την πρόληψη και την μείωση του εγκλήματος²⁶. Κύριος στόχος είναι η δημιουργία ενός κλίματος ασφαλείας και οι δείκτες της εγκληματικότητας στην περιοχή όπου ακολουθούνται κάθε φορά οι στρατηγικές του CPTED. Ο στόχος του είναι η αποτροπή διάπραξης παράνομων ενεργειών μέσω ενός σχεδιασμού, ο οποίος και θα επηρεάζει θετικά την ανθρώπινη συμπεριφορά αλλά και δεν αφήνει περιθώρια για την τέλεση εγκλημάτων καθώς και μειώνει τις ευκαιρίες. Οι άνθρωποι όπου ζουν σε περιοχές στις οποίες ακολουθούνται οι στρατηγικές του θα πρέπει να νιώθουν το αίσθημα της ασφάλειας και οι εν δυνάμει εγκληματίες να βλέπουν την περιοχή ως ιδιαίτερα επικίνδυνη για να διαπράξουν ένα έγκλημα.

Έχουν ακολουθηθεί και συνεχίζουν να ακολουθούνται σε πολλές πόλεις του κόσμου. Μερικές χώρες του κόσμου που δίνουν ιδιαίτερη έμφαση για τη δημιουργία ασφαλέστερων πόλεων όπως είναι οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Αγγλία, η Ολλανδία, η Αυστρία, το Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία Ιαπωνία, Νέα Ζηλανδία

Εξίσου σημαντικό επίτευγμα είναι η μέθοδος του Crime Mapping Research²⁷, όπου χρησιμοποιείται το σύστημα του GIS (συστήματα γεωγραφικών πληροφοριών), χαρτογραφεί ηλεκτρονικά την εγκληματικότητα διάφορων πόλεων, χρησιμοποιούνται ευρύτερα στο εξωτερικό και κυρίως στις ΗΠΑ. Η γεωγραφική σκιαγράφηση εστιάζει στα γεωγραφικά χαρακτηριστικά του

²⁵ www.cpted-watch.com

²⁶ ό.π.

²⁷ βλ. www.ojp.usdoj.gov/nij/maps

εγκλήματος, τη θέση του παραβάτη, την θέση του στόχου και τους χωρικούς συσχετισμούς μεταξύ διάφορων περιοχών του εγκλήματος. Θα λέγαμε πως είναι μια πιο εξελιγμένη μορφή της Γαλλοβελγικής χαρτογραφικής σχολής που αναφέρθηκε προηγουμένως.

Αυτή η μέθοδος εστιάζει στα γεωγραφικά χαρακτηριστικά του εγκλήματος, τη θέση του παραβάτη, τη θέση του στόχου και τους χωρικούς συσχετισμούς μεταξύ διάφορων περιοχών του εγκλήματος. Με αυτό τον τρόπο δίνεται μια ολοκληρωμένη εικόνα της περιοχής που μελετάται και χαρτογραφείται κάθε φορά σχετικά με τα σημεία εκδήλωσης της εγκληματικότητας, εντοπίζοντας τα σημεία της περιοχής που εκδηλώνονται τα μεγαλύτερα ποσοστά εγκληματικότητας, αναζητώντας τους λόγους και ψάχνοντας τρόπους καταστολής και πρόληψης με στόχο την αναβάθμιση/ αναδιαμόρφωση της περιοχής.

1.3 Η δομή του σύγχρονου αστικού περιβάλλοντος ως παράγοντας εγκληματάγένεσης

Η σχέση φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος είναι μία πολύπλοκη, δυναμική και συνεχώς εξελισσόμενη σχέση αλληλεπίδρασης που απασχόλησε τον άνθρωπο από την αρχαιότητα έως τη σημερινή εποχή²⁸.

Ο άνθρωπος είναι δημιουργήμα και δημιουργός του περιβάλλοντός του, το οποίο του προσφέρει τα μέσα για τη φυσική του συντήρηση και του παρέχει

²⁸ Χ. Ζαραφωνίτου, 1996, σ. 25

τη δυνατότητα για διανοητική, ηθική, κοινωνική και πνευματική ανάπτυξη²⁹. Το περιβάλλον προσδιορίζεται ως «το σύνολο των στοιχείων του πλαισίου μέσα στο οποίο ζουν τα μέλη μιας κοινωνικής ομάδας, τα οποία επηρεάζονται από αυτό και επηρεάζουν ταυτόχρονα με την εργασία και τη δράση τους»³⁰. Το περιβάλλον επομένως και η ανθρώπινη συμπεριφορά αλληλεπιδρούν και αλληλοεξαρτώνται. Για να μπορέσει να μελετηθεί θα πρέπει να γίνεται γνωστό η σχέση που υπάρχει μεταξύ φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος, κοινωνικών δομών και θεσμών³¹.

Μέσα από θεωρητικές και εμπειρικές οικολογικές προσεγγίσεις συνδέεται το περιβάλλον της πόλης με την εγκληματικότητα. Υπάρχει ένας συνδυασμός από αρνητικές παραμέτρους του χώρου με ορισμένες κοινωνικό-οικονομικές και πολιτιστικές μεταβλητές όπου συνθέτουν έναν προβληματικό χώρο , το οποίο μπορεί να επηρεάσει (όχι να καθορίσει) ορισμένα γεγονότα κοινωνικών δυσλειτουργιών μέσα από την έξαρση των χαρακτηριστικών που συνθέτουν το πλαίσιο των κοινωνικών επαφών (άγχος, ανασφάλεια, αποξένωση, απομόνωση). Άλλωστε δεν υπάρχει καμία εξήγηση που να ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις για την γένεση εγκληματικών συμπεριφορών, αφού πολλοί παράγοντες αλληλεπιδρούν και τις καθορίζουν³². Οι κοινωνικοί παράγοντες που συντελούν στη γένεση κάθε κοινωνικού φαινομένου είναι πολυάριθμοι και η μεταξύ τους αλληλεπίδραση είναι πολυπλοκότητα³³.

²⁹ Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον, Στοκχόλμη, 1972, όπου παραπέμπεται στο Χ. Ζαραφωνίτου, 1996, σ. 11

³⁰ Ρ.Η. Chombart De Lauwe, 1982:56, όπ. παραπ. στο Χ. Ζαραφωνίτου, 1996, σ. 11-12

³¹ Χ. Ζαραφωνίτου, 1996, σ. 11

³² Ι. Φαρσεδάκης, 2005, σ. 35

³³ Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984, σ. 114

Οι εμπειρικές προσεγγίσεις συμφωνούν ότι στις σύγχρονες πόλεις τα κοινωνικά προβλήματα και η βία αυξάνουν έντονα, μέσα από την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής³⁴. Θετική σχέση αποδεικνύεται μεταξύ αστικοποίησης και εγκλημάτων βίας σε μία έρευνα³⁵ που πραγματοποιήθηκε στην ελληνική πρωτεύουσα, όπου το χρονικό διάστημα 1974-85 τα εγκλήματα αυξήθηκαν σημαντικά στην πρωτεύουσα (28,9%), σε δυσαναλογία με τη συνολική εγκληματικότητα. Επίσης αξίζει να αναφερθεί ότι η κατανομή της βίαιης εγκληματικότητας συγκεντρώνεται στο εσωτερικό της πόλης, στη μικρή περιοχή του κέντρου.

Όταν αναφερόμαστε για ποιότητα ζωής, αυτή μεταφράζεται με όρους του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος όπως: η ανισοκατανομή χρήσης γης, η μεγάλη πληθυσμιακή πυκνότητα και πυκνοκατοίκηση, ο αρχιτεκτονικός και πολεοδομικός σχεδιασμός των σύγχρονων οικιστικών συγκροτημάτων, και τέλος, η εθνική και πολιτισμική ετερογένεια. Ένας συνδυασμός από τις παραπάνω παραμέτρους του αστικού χώρου, συνθέτει ένα περιβάλλον, το οποίο μπορεί να επιδράσει αρνητικά, υποθάλποντας τη βία, την επιθετικότητα, και την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά των νέων, ιδιαίτερα την ομαδική.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την εγκληματικότητα είναι καταρχήν η μορφή αστικών κέντρων δηλαδή πόλεων οι οποίες δημιουργήθηκαν αρχικά για να προστατεύουν τον άνθρωπο από την εξωτερική εγκληματικότητα, κατέληξαν όμως τελικά σε χώρους όπου η εγκληματικότητα έχει εγκατασταθεί μόνιμα.

³⁴ Χ. Ζαραφωνίτου, 1996, σ. 152

³⁵ Χ. Ζαραφωνίτου, 2004, σ. 148

Αναλυτικά οι παραπάνω αναφερόμενες παράμετροι³⁶ του χώρου που υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής σε αστακό περιβάλλον:

-Ανάμειξη και μη σωστή αναλογία χρήσεων γης: οι υποβαθμισμένες περιοχές χαρακτηρίζονται από έντονη βιομηχανική χρήση, ατμοσφαιρική ρύπανση και έλλειψη χώρων ψυχαγωγίας (πάρκα, χώροι άθλησης κ.ά.). Δεν υπάρχει σωστή αναλογία στις χρήσεις γης (φυσικές ζώνες, ζώνες κατοικίας, εμπορικές ζώνες, βιομηχανικές). Εκτός από τη γνωστή οικολογική έρευνα της Σχολής του Σικάγο, οι Wallis και Malipant σε μία έρευνα στο Λονδίνο το 1961 έδειξαν ότι οι περιοχές κατοικίας με υψηλό δείκτη εγκληματικότητας, διακρίνονταν για τη βιομηχανική και εμπορική χρήση, υπερκατοικημένα και καλοδιατηρημένα κτίρια³⁷, κάτι παρόμοιο έδειξαν και οι έρευνες των Bottoms³⁸ με υψηλό δείκτη εγκληματικότητας σε περιοχές με υψηλό ποσοστό μεταναστών.

Αυτές οι περιβαλλοντικές συνθήκες υποδεικνύουν ότι σε αυτές τις περιοχές υπάρχουν έντονα κοινωνικά προβλήματα μεταξύ των κατοίκων, αφού μένουν σε άκρως υποβαθμισμένες περιοχές, με μεγάλες πολιτισμικές διαφορές, που δεν καλύπτουν βασικές ανθρώπινες ανάγκες και που αποδυναμώνουν τους κοινοτικούς δεσμούς. Οι άνθρωποι επεξεργάζονται ψυχολογικά την υποβάθμιση του περιβάλλοντος που βλέπουν γύρω τους και προβάλλουν πάνω της ευρύτερα προβλήματα τους αποδίδοντας αρνητικές έννοιες (θα αναφερθούμε πιο αναλυτικά στο επόμενο υποκεφάλαιο). Αισθάνονται μειονεκτικά σε σχέση με άλλες περιοχές που είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένες και

³⁶ Χ. Ζαραφωνίτου, 1996, σ. 36-46

³⁷ Brantingham and Brantingham, 1984, Patterns in Crime, όπου παραπέμπεται στο Χ. Ζαραφωνίτου, 1996, σ. 37

³⁸ ό.π.

καλαίσθητες, νιώθουν απογοήτευση και αποστέρηση, παράγοντες βασικοί για την εγκληματογένεση και την εμφάνιση ψυχολογικών διαταραχών.

- Υψηλός δείκτης πληθυσμιακής πυκνότητας: με βάση την έρευνα των Beasley και Autumes³⁹ στο Χιούστον και Τέξας (1970) προσπάθησαν να ελέγξουν την ανάλογη σχέση πληθυσμιακής πυκνότητας και εγκληματικότητας. Η υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα προϋποθέτει ύπαρξη υψηλών κτιρίων, έλλειψη κοινόχρηστων χώρων, πρασίνου, και μη κάλυψη βασικών αναγκών, εμποδίζοντας την ψυχαγωγία, ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων, καλλιεργώντας αισθήματα ανασφάλειας και καχυποψίας.

- Ο υψηλός δείκτης πυκνοκατοίκησης που συνδυάζεται συνήθως με ανθυγιεινές οικιστικές συνθήκες (έλλειψη φωτισμού, αερισμού, ηλιασμού, παλαιότητα κτιρίων κ.ά.). Έρευνες⁴⁰ που πραγματοποιήθηκαν σε Γαλλία, Βέλγο, Η.Π.Α. απέδειξαν ότι υπάρχει σχέση ανάμεσα σε ανθυγιεινή κατοικία και τη δημιουργία συμμοριών ανηλίκων, τη νεανική εγκληματικότητα και την κοινωνικά απροσαρμοστικότητα. Ο υψηλός δείκτης πυκνοκατοίκησης συναντάται σε περιβάλλοντα με χαμηλά κοινωνικά-οικονομικά στρώματα και επιδεινώνει την ήδη κακή κατάσταση.

- Η αρχιτεκτονική και η πολεοδομία των οικιστικών ενοτήτων: Οι οικισμοί με μεγάλα και υψηλά κτίρια, που δεν δίνουν καμία αίσθηση γειτονιάς και κοινότητας, όπου στοιβάζονται πολλοί άνθρωποι άγνωστοι μεταξύ τους και συχνά με πολιτισμικές διαφορές. Οι εγκληματικές και προβληματικές καταστάσεις που μπορεί να παρουσιαστούν δεν θα πρέπει κανέναν να προβληματίσει. Η ανυπόφορη φυσική εγγύτητα με μεταξύ των ατόμων

³⁹ J. Leaute, Crimonologie et Penologie, όπως παραπέμπεται στο Ζαραφωνίτου Χ., 1996, σ. 38

⁴⁰ Chombart de Lauwe, όπου παραπέμπεται στο Ζαραφωνίτου Χ., 1996, σ. 41

συνοδεύεται συνήθως με τεράστια κοινωνική απόσταση. Έρευνα του Henri Coing⁴¹ 1966 έδειξε ότι μία ανθυγιεινή λαϊκή συνοικία, έτυχε ριζικής αναμόρφωσης με νέα πολεοδομική μορφή ανατρέποντας τις κοινωνικές σχέσεις προς το καλύτερο. Τα υψηλά και μεγάλα κτίρια δεν παρέχουν ατομικότητα αλλά προκαλούν εντάσεις και συγκρούσεις, εμποδίζοντας με αυτό τον τρόπο τις καλές σχέσεις μεταξύ των κατοίκων.

- Εθνική και πολιτισμική ετερογένεια: Στις μεγαλουπόλεις υπάρχει μεγάλο ποσοστό πληθυσμού εθνικά και φυλετικά ετερογενές⁴². Οι κάτοικοι των περιοχών αυτών δεν είναι εύκολο να αφομοιωθούν στις συνοικίες και σπάνια αναπτύσσουν κοινωνικούς δεσμούς με τους υπόλοιπους κατοίκους. Είναι αξιοσημείωτο να αναφέρουμε πως οι μετανάστες που έρχονται σε μία ξένη χώρα να μείνουν, έρχονται αντιμέτωποι με μία νέα κοινωνική πραγματικότητα, αφού κουβαλούν μία διαφορετική πολιτισμική ταυτότητα. Συχνά έρχονται αντιμέτωποι με τη γενική απομόνωση και αποξένωση από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο.

Σύμφωνα με τις θεωρητικές και εμπειρικές έρευνες που εφαρμόστηκαν στον αγγλοσαξωνικό χώρο, περιγράφουν τη γεωγραφική κατανομή ορισμένων μεταβλητών στις διάφορες περιοχές καθώς και τα χωρικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά με τα οποία συνδυάζεται. Πιστεύουν πως δρα ως ενισχυτικός παράγοντας στην όξυνση αρνητικών κοινωνικών φαινομένων (π.χ. παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, εγκληματικότητα) και αμφισβητούν⁴³ το

⁴¹ «Πόλη και Κοινωνία», τέσσερα κείμενα του M. Castells, όπου παραπέμπεται στο Χ. Ζαραφώνιτου, 1996, σ. 43

⁴² βλ. C.S Fischer, 1995, σ.555, όπως παραπέμπεται στο Ι. Φαρσεδάκης, 2005, σ. 97-100

⁴³ Χ. Ζαραφώνιτου., 1996, σ. 34

κατά πόσο ένας οργανωμένος χώρος μπορεί να δράσει ως ανασταλτικός παράγοντας στην εκδήλωση θετικών φαινομένων.

Άλλωστε μόνο με το συνδυασμό θεωρητικής και εμπειρικής ανάλυσης και με τη διεπιστημονική προσέγγιση του θέματος μπορούμε πραγματικά να αναλύσουμε τη πολύπλοκη αλληλεπίδραση ανάμεσα στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, δίνοντας λύσεις βελτίωσης των όρων διαβίωσης του ανθρώπου μέσα στον αστικό χώρο ευνοώντας την ανάπτυξη ευεργετικών δραστηριοτήτων και περιορίζοντας όσο το δυνατόν αρνητικά συναισθήματα και συμπεριφορές.

Διαπιστώνει κανείς λοιπόν ότι η πόλη, ενώ όπως αρχικά αναφέρθηκε ότι δημιουργήθηκε ως «οχυρό» για τον άνθρωπο, κατέληξε σε χώρο⁴⁴ όπου επικρατεί έντονα αυτό το στοιχείο. Η ανωνυμία της πόλης, η μοναξιά του πλήθους, η στοίβαξη πολλών ατόμων σε ένα οίκημα χωρίς επικοινωνία μεταξύ τους, η αντίθεση πλούτου φτώχειας, η καθημερινή ένταση και το άγχος της καθημερινότητας, ο διαρκής απροσδιόριστος θόρυβος, η μεγάλη συγκέντρωση αλλοδαπών και η γενικότερη αποπνικτική ατμόσφαιρα της πόλης καλλιεργούν την ανάπτυξη και εκδήλωση βίας τόσο μεταξύ των πολιτών όσο και ως προς το κράτος.

⁴⁴ Σ. Αλεξιάδης, 2004, σ. 156-160

Κεφάλαιο Δεύτερο

Σταδιακή υποχώρηση της αποκλειστικής διάθεσης του κράτους για την πρόληψη του εγκλήματος σε αστικό περιβάλλον.

2.1 Η αδυναμία του κράτους για τη διευθέτηση του χώρου σε αστικό περιβάλλον με στόχο την πρόληψη της εγκληματικότητας.

Παρατηρείται η αλλαγή του ρόλου του σύγχρονου κράτους απέναντι στο έγκλημα και στην αντιμετώπιση του. Αδιευκρίνιστα είναι πλέον τα όρια ανάμεσα στο δημόσιο και στο ιδιωτικό. Η διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής λαμβάνει χώρα μέσα σε νέες μορφές διακυβέρνησης.

Με την ύφεση του 1929 και του Β' παγκοσμίου πολέμου που απετέλεσαν τις βάσεις του προνοιακού κράτους παρέμειναν μια μακρινή ιστορική ανάμνηση. Κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1970 κι όσο αυτή η μνήμη ξεθώριαζε, το κράτος θεωρείται για πολλούς ότι είναι το πρόβλημα, παρά η λύση. Η δυναμική του καπιταλισμού και της ελεύθερης αγοράς στο πλαίσιο των τεχνολογικών επιτευγμάτων στις μεταφορές και τα συστήματα επικοινωνίας, η αναδιάρθρωση της οικογένειας, οι αλλαγές στο αστικό περιβάλλον συνδέθηκαν με το πεδίο του εγκλήματος, δημιουργώντας σύμφωνα με τον Garland⁴⁵, νέες 'ευκαιρίες παραβατικής συμπεριφοράς', διάχυση του πληθυσμού στον 'ανώνυμο' χώρο, αύξηση του πληθυσμού σε κατάσταση κινδύνου, αποδυνάμωση μορφών ελέγχου μέσω της οικογένειας ή της κοινότητας.

⁴⁵ Garland D., 2001, σ. 18

Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι πως το προνοιακό μοντέλο φαντάζει αυταρχικό, το σύστημα φαίνεται να αυτοακυρώνεται. Οι νεοφιλελεύθερες κυβερνήσεις⁴⁶ στη Βρετανία, τις Η.Π.Α., την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία κατά τις δεκαετίες του '80 και '90 έπληξαν τις αρχές του προνοιακού κράτους, βάθυναν τις κοινωνικές ανισότητες και μείωσαν την κοινωνική αλληλεγγύη. Η κοινωνική ανασφάλεια και οι φόβοι συνδέθηκαν με τα προβλήματα που σχετίζονται με την εγκληματικότητα, με αποτέλεσμα να ενδυναμωθεί η κοινωνική απαίτηση για ασφάλεια και τάξη, ενώ οι υποχρεώσεις του κράτους γίνονταν ολοένα και πιο ανεπαρκείς. Οι πολίτες δείχνουν δυσαρεστημένοι με αυτή την αλλαγή, αφού είχαν την τάση να στηρίζονται και να περιμένουν όλο και περισσότερα από το κράτος.

Ο Garland⁴⁷ υποστηρίζει ότι ο σημερινός κόσμος του ελέγχου του εγκλήματος και της ποινικής δικαιοσύνης δεν είναι λόγω της αύξησης του εγκλήματος ή της απώλειας εμπιστοσύνης στο προνοιακό κράτος. Αυτοί ήταν κάποιοι από τους λόγους. Πρόκειται όπως αναφέρει για μια τακτική που έχει την βάση της στον *«πολιτισμικό σχηματισμό της έννοιας του εγκλήματος τις τελευταίες δεκαετίες»*. Αυτός ο σχηματισμός έχει περισσότερο αποκλειστικό παρά συμπεριληπτικό και αλληλέγγυο χαρακτήρα, προτιμά τον κοινωνικό έλεγχο παρά την φροντίδα, προτιμά τις ατομικές ελευθερίες που προσφέρει η αγορά παρά αυτές του δικαιώματος του πολίτη. Η κοινωνική απελευθέρωση της δεκαετίας του 1960 και η οικονομική της δεκαετίας του 1980, τιμωρούνται τώρα μέσω του κοινωνικού ελέγχου και της ποινικής καταπίεσης.

Οι επιδράσεις της διακυβέρνησης αυτής, μετά τη διαπίστωση των ορίων της αστυνομίας και της δικαιοσύνης στην αντιμετώπιση του εγκλήματος,

⁴⁶ στο www.europa.eu/scadplus/glossary/governance_en.html

⁴⁷ 'Garland D., 2001, σ. 18-45

διαπιστώνονται στην διαχειριστική λογική που διέπουν τους θεσμούς αυτούς, με πιο ρεαλιστικές προσδοκίες ως προς την έκβαση των προβλημάτων που διαχειρίζονται, τη συνεργασία ιδιωτικών και δημόσιων φορέων, την εμπλοκή των τοπικών αρχών (διεταρικήτητα), την εισαγωγή νέων τεχνολογιών (π.χ. CCTV), την ανάπτυξη της ιδιωτικής ασφάλειας και την εμπορευματοποίησή της (ιδιωτική αστυνομία, αντικλεπτικά συστήματα, τις 'φυλασσόμενες κοινότητες' τη δημιουργία ημι-δημόσιων χώρων ,όπως τα μεγάλα εμπορικά κέντρα.

Κύριο χαρακτηριστικό συνεπώς, της νέας διακυβέρνησης του εγκλήματος είναι ότι η συμμετοχή και η συνεργασία πολλαπλών φορέων συνεπάγεται τελικά, μέσα από την κρατική καθοδήγησή της, την ενίσχυση και την επέκταση της δράσης του ιδιωτικού τομέα στην αντεγκληματική πολιτική. Από την άλλη πλευρά, η κοινωνία γίνεται όλο και πιο αποκεντρωμένη.

Παρατηρείται λοιπόν πως το σύνολο των κυβερνητικών πολιτικών δυνάμεων, ταυτίζονταν περισσότερο σε νεοφιλελεύθερες πολιτικές που δημιουργούσαν νέες, οξύτερες κοινωνικές αντιθέσεις, ανεργία, μεταναστευτικά κύματα, κοινωνική ανασφάλεια και οικονομικές ανισότητες. Ταυτόχρονα το κράτος φαίνεται να μην έχει πλέον τον πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαμόρφωση των κοινωνικών συνθηκών που εξασφάλιζε κατά το πρόσφατο παρελθόν το μοντέλο του κοινωνικού – παρεμβατικού κράτους, το οποίο είχε τη δυνατότητα και την βούληση να παρέχει στα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα ορισμένες βασικές παροχές που του εξασφάλιζαν την διαβίωση σε μεγάλο βαθμό ικανοποιητικά.

2.2 Ο φόβος του εγκλήματος και η ανασφάλεια των πολιτών σε αστικό περιβάλλον

Η σύνδεση του φόβου του εγκλήματος με το περιβάλλον των μεγάλων κυρίως πόλεων είναι αδιαμφισβήτητη⁴⁸. Οι διάφορες μορφές της εγκληματικότητας που συχνά παίρνουν μέρος σε συνδυασμό με την υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και τα σοβαρά κοινωνικά προβλήματα. Οι μελέτες που κατά καιρούς έχουν πραγματοποιηθεί καταδεικνύουν την έλλειψη του άτυπου κοινωνικού ελέγχου, ως συνέπεια χαλάρωσης των κοινωνικών δεσμών και της κοινωνικής συνοχής.

Ο φόβος του εγκλήματος, σε όποιο βαθμό ή ένταση κι αν εκδηλώνεται, προσδιορίζει ουσιαστικά το βαθμό της ποιότητας ζωής του ατόμου και έμμεσα διαμέσου αυτής της κοινότητας στην οποία το άτομο ζει. Παράγοντες δημιουργίες ή και έντασης του φόβου του εγκλήματος σύμφωνα με τους Box, Hale & Andrews⁴⁹ είναι οι γεωγραφικοί/ περιβαλλοντικοί παράγοντες, εμπιστοσύνη στην αστυνομία και στην ποινική δικαιοσύνη, στην υποκειμενική πρόσληψη του κινδύνου, η προσωπική γνώση αναφορικά με το έγκλημα και τη θυματοποίηση.

Η αταξία γενικότερα θα μπορούσε να συνδεθεί τόσο με τη φυσική αταξία⁵⁰ που αφορά τα χαρακτηριστικά ενός χώρου/ περιβάλλοντος (γκράφιτι, βανδαλισμοί, κακοφωτισμένοι δρόμοι, πεταμένα σκουπίδια) όσο και με την κοινωνική αταξία που σχετίζεται με τη συμπεριφορά του ατόμου (άστεγοι,

⁴⁸ Χ. Ζαραφωνίτου, 2007, σ. 47

⁴⁹ S. Box, C. Hale & G. Andrews, "Explaining fear of crime", British Journal of Criminology, όπου παραπέμπεται στο Χ. Ζαραφωνίτου, 2002, σ. 37

⁵⁰ J. Q. Wilson, G. Kelling, 1982, σ. 29-38

μεθυσμένοι, περιφερόμενοι νέοι, ναρκομανείς, πορνεία). Αμερικανικές και βρετανικές έρευνες συμπεριέλαβαν από πολύ νωρίς την εξέταση παραγόντων σχετικών με την «περιβαλλοντική αταξία» ή «σημάδια αντικοινωνικότητας», όπως κακός φωτισμός περιοχών, γκράφιτι, διασκορπισμένα σκουπίδια κ.λπ., όπου δημιουργείται η αίσθηση απουσίας της δημόσιας τάξης και ανικανότητας ελέγχου.

Οι συνοικίες των πόλεων που φέρουν τέτοια χαρακτηριστικά χαρακτηρίζονται ως «επικίνδυνες» ανεξάρτητα αν ταυτίζονται με τόπους συγκέντρωσης της εγκληματικότητας. Σύμφωνα με το μοντέλο των «δειγμάτων αντικοινωνικότητας»⁵¹, οι ευκαιρίες εγκληματικής διάπραξης αυξάνονται στις εν λόγω περιοχές όταν οι μη εγκληματικές μετακινήσεις και δραστηριότητες μειώνονται εξαιτίας του φόβου που προκαλείται από τις φήμες που κυκλοφορούν γύρω από αυτές τις περιοχές. Το εν λόγω συναίσθημα φόβου του εγκλήματος βρίσκεται επομένως σε θετική σχέση προς το ύψος της εγκληματικότητας σε εγγύτερο ή ευρύτερο του περιβάλλον. Οι απόψεις αυτές μετέπειτα εκφράστηκαν και στηρίχτηκαν από τις πολιτικές της «μηδενικής ανοχής» (αναλυτικά θα αναφερθούμε στο επόμενο υποκεφάλαιο).

Μία σειρά από έρευνες πιστοποιούν τη σύνδεση της περιβαλλοντικής αταξίας με την κοινωνική, μέσω του φόβου του εγκλήματος: Σε μία πρόσφατη βρετανική έρευνα θυματοποίησης⁵² με ποσοτική μεθοδολογία συσχέτισε το φόβο του εγκλήματος με επτά δείκτες «αντικοινωνικής συμπεριφοράς»: εγκαταλελειμμένα κτίρια ή καμένα αυτοκίνητα, θορυβώδεις γειτονιές ή

⁵¹ W. Skogan & M. Maxfield, *Coping with Crime: Individual and neighbourhood reactions*, όπου παραπέμπεται στο Χ. Ζαραφωνίτου, 2007 σ. 48, ή αλλιώς αναφέρεται ως «σπασμένα παράθυρα».

⁵² Home Office Statistical Bulletin, *Crime in England and Wales 2004/2005*, July 2005, National Statistics

παρέες, μεθυσμένοι σε δημόσιους χώρους, χρήστες ναρκωτικών, περιφερόμενες παρέες εφήβων, απορρίμματα στους δρόμους, βανδαλισμοί, γκράφιτι και άλλες εκ προθέσεως φθορές ιδιοκτησίας. Αφορά μικρής βαρύτητας αδικήματα, όπου συχνά είναι μη αξιόποινες πράξεις, οι οποίες εκλαμβάνονται ως απειλητικές και αντιμετωπίζονται με ιδιαίτερη αυστηρότητα. Τα τελευταία είδους σημάδια αντικοινωνικότητας εκλαμβάνονται ως εν δυνάμει επικίνδυνες και υποστηρίζεται ότι πρέπει να αντιμετωπίζονται με άτεγκτο και αδιάλλακτο τρόπο.

Οι κάτοικοι επομένως περιοχών με σημάδια «κοινωνικής αταξίας», με χαμηλή κοινωνική συνοχή θεωρούν ότι είναι απροστάτευτοι σε μία περιοχή που εμφανίζει τέτοια εικόνα περιβαλλοντικής υποβάθμισης, κανένας δεν θα ενδιαφερθεί να τον βοηθήσει σε ενδεχόμενη επίθεση ή είναι σίγουρο ότι θα πέσει θύμα εγκληματικής ενέργειας. Ο φόβος αποτελεί επομένως απόρροια δυναμικών που σχετίζονται με την κοινότητα παρά με δυναμικών που σχετίζονται με το έγκλημα⁵³.

Αξίζει να σημειώσουμε πως σε όλα τα παραπάνω καθοριστικός παράγοντας ενίσχυσης του φόβου του εγκλήματος είναι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (τύπος, ραδιόφωνο, τηλεόραση κ.λπ.) τα οποία αποτελούν ίσως την πιο σημαντική πηγή ενημέρωσης του κοινού για την εγκληματικότητα αλλά που ελλοχεύουν και το σημαντικό κίνδυνο της παραπληροφόρησης του πολίτη με τραγική συνέπεια τον αποπροσανατολισμό του και την απομάκρυνση του από την πραγματικότητα. Ο παράγοντας αυτών των μέσων ενημέρωσης δεν σχετίζεται άμεσα με την ύπαρξη εγκλημάτων πλην όμως δημιουργεί εντυπώσεις και πολλές φορές φόβο ή ακόμα και πανικό και όπως λένε οι

⁵³ R. Taylor, M.Hale, "Testing alternative models of fear of crime", σ.156, όπ. παραπέμπεται στο Χ. Ζαραφωνίτου, 2002, σ. 51

ειδικοί ο φόβος απέναντι στο έγκλημα είναι πολλές φορές σημαντικότερος και από το ίδιο το έγκλημα.

Το έγκλημα θεωρείται στη σύγχρονη εποχή δεν θεωρείται μία περιθωριακή παθολογία της κοινωνίας αλλά ως ένα από τα κύρια συστατικά της⁵⁴. Στις σύγχρονες πόλεις παρατηρείται το φαινόμενο της υποβάθμισης της ποιότητας της ζωής, ενός πλαισίου που βοηθά την όξυνση των συγκρούσεων.

Στις πόλεις είναι πιο εμφανής ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος, όχι όμως και ο άτυπος. Υπάρχει θα λέγαμε ανωνυμία, έλλειψη προσωπικών επαφών με τα άτομα του ευρύτερου περιβάλλοντος, όπου σε συνδυασμό με την πολλαπλότητα των ευκαιριών επαφής και αυξημένων τρόπων διαφυγής είναι έκδηλη η όξυνση της εγκληματικότητας σε τέτοια περιβάλλοντα.

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποίησε η Sarah Boggs παρατήρησε⁵⁵ πως τα περισσότερα εγκληματικά περιστατικά συμβαίνουν σε κεντρικούς επαγγελματικούς χώρους και οι περισσότερες διαρρήξεις σπιτιών πραγματοποιούνται σε περιοχές που υπάρχει έντονη ανομία και χαμηλά κοινωνικά στρώματα. Αυξημένες ευκαιρίες διάπραξης και η εξοικείωση αποτελούν σημαντικοί παράγοντες διάπραξης εγκλημάτων σε τέτοιες περιοχές.

Ο ρόλος του επίσημου κοινωνικού ελέγχου είναι εντονότερος⁵⁶ στις αστικές περιοχές και κατά συνέπεια και τα ποσοστά εξυχνίασης του εγκλήματος, δεν συμβαίνει όμως το ίδιο και με τον άτυπο κοινωνικό έλεγχο που απουσιάζει. Η ανωνυμία που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες πόλεις, η έλλειψη κοινωνικών

⁵⁴ J. de Maillard, L'avenir du crime, σ.7, όπ. παραπέμπεται στο Ι. Φαρσεδάκης, 1996, σελ. 153

⁵⁵ Χ. Ζαραφωνίτου, 1996, σελ. 112

⁵⁶ Χ. Ζαραφωνίτου, 2004, σ. .150

δεσμών σε συνδυασμό με τις πολλές ευκαιρίες διάπραξης αποτελούν χαρακτηριστικά όξυνση αντικοινωνικών συμπεριφορών.

2.3 Το πρότυπο της μηδενική ανοχής – ως αποτέλεσμα αντιμετώπισης του φόβου του εγκλήματος των πολιτών

Οι ευρύτεροι μετασχηματισμοί που συντελέστηκαν το τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα επηρέασαν άμεσα και την εξέλιξη της καταγεγραμμένης εγκληματικότητας τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά. Ήδη από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια οι δείκτες της εγκληματικότητας άρχισαν να αυξάνονται σταθερά σε όλα τα βιομηχανικά κράτη⁵⁷, με εξαίρεση την Ιαπωνία. Ενδεικτικά αναφέρουμε πως μεταξύ των ετών 1955 και 1964 ο αριθμός των καταγεγραμμένων εγκλημάτων στη Μ. Βρετανία διπλασιάστηκε. Αντίστοιχα στις ΗΠΑ στις αρχές της δεκαετίας του '80 οι τιμές της καταγεγραμμένης εγκληματικότητας ήταν τριπλάσιες απ' αυτές πριν από είκοσι χρόνια.

Η κυριαρχία του εγκλήματος στην καθημερινή ζωή και ο έντονος φόβος θυματοποίησης των πολιτών (βλ. προηγούμενο υποκεφάλαιο), μεταφράστηκαν γρήγορα σε πιέσεις της κοινής γνώμης προς τους κυβερνητικούς φορείς για αυστηροποίηση του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, που βρήκαν ανταπόκριση στα πολιτικά προγράμματα των συντηρητικών αρχικά κομμάτων και κυβερνήσεων.

⁵⁷ βλ. J. Young, 1999

Από το κράτος πρόνοιας γίνεται λοιπόν μεταστροφή στην κατεύθυνση της αυταρχικότητας των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου, στην ποινικοποίηση ολόκληρων ομάδων του πληθυσμού. Με μεθόδους των προτύπων “μηδενικής ανοχής”, δημιουργήθηκε ένα καθεστώς αυταρχισμού, θωράκισης του κράτους απέναντι στο νέο “εσωτερικό εχθρό”, αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο για σειρά αδικημάτων του ποινικού κώδικα, διεύρυνση της επιτήρησης του δημόσιου χώρου από τις αστυνομικές αρχές, ενίσχυση της καταστολής, περιστολή δημοκρατικών ελευθεριών και κοινωνικών δικαιωμάτων, χωρίς όμως η αυταρχική αυτή στροφή του κράτους σε σκληρότερες πολιτικές αντιμετώπισης του εγκλήματος, να έχει ορατά και ουσιαστικά αποτελέσματα⁵⁸ στην αντιμετώπιση των εγκληματικών κρουσμάτων.

Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι υπάρχει διαφορετικός προσανατολισμός τους στόχους και τις προτεραιότητες του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Στο νέο λοιπόν σχήμα δεν ενδιαφέρει τόσο η ευθύνη, η ηθική ευαισθησία ή η δυνατότητα βελτίωσης του παραβάτη, όσο η μείωση του κινδύνου υποτροπής. Ο στόχος της παρέμβασης δεν είναι αναμορφωτικός αλλά διαχειριστικός, ενώ ο εγκληματίας δεν συνιστά πλέον μία αυτόνομη προσωπικότητα αλλά μία ουδέτερη μονάδα σ’ ένα αφηρημένο σύνολο, που φέρει ένα φορτίο επικινδυνότητας που πρέπει να εξουδετερωθεί, προς όφελος της δημόσιας ασφάλειας.

Το κράτος πρόνοιας μειώνεται και η «κοινωνική βοήθεια» των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων αντιμετωπίζεται με μέτρα καταστολής και εκφοβισμού, παραγνωρίζοντας το γεγονός ότι η ποινικοποίηση των κοινωνικών προβλημάτων δεν επιλύει προβλήματα, αλλά συμβάλλει στην όξυνση και

⁵⁸ Wacquant L., 2001, σ:20-21

επέκταση του φαινομένου⁵⁹. Η υποχώρηση του κοινωνικού κράτους έχει ως αποτέλεσμα την εξασθένηση των διαπροσωπικών σχέσεων και την ανάπτυξη ανταγωνιστικών και απρόσωπων σχέσεων.

Η μηδενική ανοχή πιο συγκεκριμένα, ως πρότυπο αντεγκληματικής πολιτικής, γεννήθηκε και διαμορφώθηκε θεωρητικά αλλά και πρακτικά στις Η.Π.Α. και συγκεκριμένα στη Νέα Υόρκη, κατά τη δεκαετία κυρίως του 80' και συνεχίστηκε να εφαρμόζεται και την επόμενη δεκαετία, του 90', κυρίως στη πόλη της Νέας Υόρκης.

Η θεωρία αυτή είναι ουσιαστικά δημιούργημα των Ph. Zimbardo⁶⁰, ο οποίος τοποθέτησε δύο αυτοκίνητα, το ένα σε μία συνοικία όπου υπήρχαν σημάδια περιβαλλοντικής αταξίας (Bronx, New York) και το άλλο σε μια καλή συνοικία (Palo Alto, Καλιφόρνια) αντίστοιχα. Το πρώτο αυτοκίνητο, που δεν έφερε πινακίδες και είχε το καπό του ανοιχτό, παραβιάστηκε σχεδόν αμέσως (μετά από δέκα λεπτά συγκεκριμένα) και στο τέλος έμεινε ως χώρος παιχνιδιού καθώς είχαν αφαιρεθεί όλα τα εξαρτήματά του. Την ίδια στιγμή, στην καλή συνοικία, το άλλο αυτοκίνητο που είχε τοποθετηθεί, παρέμενε ανέπαφο για μέρες. Τότε ο Zimbardo, προκάλεσε ορισμένες φθορές στο αυτοκίνητο, με συνέπεια το αυτοκίνητο αυτό να έχει την ίδια τύχη με το αντίστοιχο που τοποθετήθηκε στην υποβαθμισμένη συνοικία. Το συμπέρασμα του Zimbardo από την κατάληξη του πειράματος αυτού ήταν ότι η παραβατικότητα συνδέεται άμεσα με την εικόνα της εγκατάλειψης, ότι η τελευταία ευνοεί το έγκλημα, ότι η ιδιοκτησία ως έννομο αγαθό δεν τυγχάνει σεβασμού άρα και προστασίας, με αποτέλεσμα την απαξίωση βασικών έννομων αγαθών και την

⁵⁹ Α. Τσήτουρα, «Εγκληματικότητα και αντεγκληματική πολιτική στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, 2003, τ.Β σ.1414, όπως παραπέμπεται στο Χ. Ζαραφώνιτου, 2004,σ.2059

⁶⁰ J. Q. Wilson, G. Kelling, 1982, σ. 29-38

δημιουργία εστιών παραβατικότητας. Επίσης τόνισε τη σημασία που πρέπει να δίνουν οι άνθρωποι στα πράγματα. Αντανακλάται ο σεβασμός αυτός και προς τους άλλους. Όταν δηλαδή σεβόμαστε εμείς κάτι, με έμμεσο τρόπο δείχνουμε και στους άλλους να σεβαστούν το χώρο, το αντικείμενο, κ.λπ..

Οπότε κατέληξε⁶¹ στην άποψη ότι η αταξία που κυριαρχεί σε ορισμένες αστικές περιοχές είναι βαθιά συνδεδεμένη με την παραβατικότητα. Η αταξία δείχνει έλλειψη ενδιαφέροντος για την ευταξία και την ασφάλεια των πόλεων, υποβαθμίζει την ανάγκη σεβασμού της ιδιοκτησίας και συνδέει καταστάσεις που διευκολύνουν το πέρασμα σε παραβατικές συμπεριφορές. Δεν έτυχε άμεσης αναγνώρισης η θεωρία του αυτή, όμως ήταν το έναυσμα για τη μετέπειτα διατύπωση της θεωρίας των σπασμένων τζαμιών από J. Wilson και G. Kelling, με άρθρο τους στο περιοδικό *Atlantic Monthly*.

Τη θεωρία αυτή διατύπωσαν το 1982 οι J. Wilson και G. Kelling, με άρθρο τους στο περιοδικό *Atlantic Monthly*⁶². Χρησιμοποιώντας το παράδειγμα των σπασμένων τζαμιών ήθελαν να εξηγήσουν τη διαδικασία παρακμής που μπορεί να υποστεί μία περιοχή αν δεν ενδιαφερθούν αρμόδιοι φορείς και κάτοικοι για την ανατροπή αυτής της κατάστασης. Οι περιοχές που έχουν σημάδια περιβαλλοντικής αταξίας μετατρέπονται σε επικίνδυνες, αφού θα προκληθούν κι άλλες σοβαρότερες μορφές παραβατικής συμπεριφοράς. Οι φιλήσυχοι πολίτες θα αποφεύγουν να κυκλοφορούν σε αυτή τη περιοχή, πόσο μάλλον να κατοικήσουν εκεί. Περιθωριακές ομάδες του πληθυσμού θα έλκονται μόνο σε αυτές τις συνοικίες, διευκολύνοντας τη δράση τους. Έτσι τα «σπασμένα τζάμια» αν δεν αντικατασταθούν εγκαίρως θα δίνουν την εικόνα

⁶¹ Θ. Παπαθεδώρου, 2002, σ. 266

⁶² J. Q. Wilson, G. Kelling, 1982, σ.29-38

της κοινωνικής αταξίας. Έτσι λοιπόν διαπιστώθηκε ότι στις αστικές περιοχές, όπου υπάρχουν κτίρια με σπασμένα τζάμια, δημιουργείται η εικόνα της εγκατάλειψης, της αδιαφορίας των πολιτών, της έλλειψης αστυνόμευσης και ασφάλειας, άρα και της γενικότερης αδιαφορίας και παρακμής με αποτέλεσμα αυτές οι περιοχές να αποτελούν εστίες εγκληματικών πράξεων, παραβατικών συμπεριφορών και αδυναμίας από την πλευρά της πολιτείας να ελέγξει την δημιουργηθείσα κατάσταση. Άρα, αν δεν αντικατασταθούν τα σπασμένα τζάμια, ολόκληρη η συνοικία πρόκειται να παραδοθεί στο έγκλημα και την αταξία, τη βία και την ανομία. Γι' αυτό χρειάζεται η άμεση αντικατάσταση των σπασμένων τζαμιών, ώστε να αντιμετωπιστεί το αίσθημα ανασφάλειας των κατοίκων, η υποβάθμιση και η εγκατάλειψη των συνοικιών αυτών, οι παραβατικές συμπεριφορές, το έγκλημα⁶³.

Σε αυτές τις συνθήκες η βία θα αποτελεί καθημερινό κομμάτι της ζωής των κατοίκων. Υποστηρίζοντας ότι οι έστω και ήσσονος σημασίας εγκληματικές πράξεις, αν δεν καταπολεμηθούν εν τη γενέσει τους και αφεθούν να συνεχίσουν το έργο τους, είναι βέβαιο ότι θα καταλήξουν σε μεγαλύτερης ποινικής αξίας πράξεις, και για το λόγο αυτό θα πρέπει να καταπολεμηθούν άμεσα και δυναμικά πριν λάβουν μεγαλύτερες διαστάσεις. Επίσης αναφέρει για τις πεζές περιπολίες της αστυνομίας που παρόλο δεν είναι αποτελεσματικές σύμφωνα με έρευνες για μείωση του εγκλήματος, δημιουργούν όμως ένα αίσθημα ασφάλειας στους πολίτες. Αποδεικνύεται δηλαδή ότι ο ρόλος της αστυνομίας είναι πιο σημαντικός από το να δίνει την εντύπωση ότι διατηρεί την τάξη από το να καταπολεμά ουσιαστικά το έγκλημα. Μέλημά τους είναι να αναπτύξουν κοινωνικές σχέσεις με τους κατοίκους και να εφαρμόζουν ακόμη και κριτήρια διαχωρισμού για να

⁶³ ό.π.

επιβάλλουν την τάξη. Η αστυνομία έτσι απολαμβάνει την εμπιστοσύνη που του επιδεικνύει το κοινό αφού ασχολείται με την καθημερινή ποιότητα της ζωής των κατοίκων.

Ο J.Q. Wilson⁶⁴ πρέπει να τονιστεί ότι δεν δεχόταν τις προσπάθειες μείωσης του εγκλήματος μέσα από κοινωνικά προγράμματα ή οικονομική αναδιανομή. Η «αποκατάσταση» και η «επανένταξη» του ατόμου αντικαταστάθηκαν από την εξουδετέρωση, την αποτροπή και τη διαχείριση των κινδύνων⁶⁵.

Το Ινστιτούτο Μανχάτταν⁶⁶, αποτελεί ουσιαστικά το ίδρυμα που προετοίμασε το έδαφος για την εφαρμογή πολιτικών μηδενικής ανοχής στις Η.Π.Α. , αποτέλεσε το ιδεολογικό και πολιτικό εργαλείο για την προπαγάνδισή και υιοθέτηση της αναγκαιότητας ενίσχυσης του ποινικού μηχανισμού, στήριξε ιδεολογικά την άνοδο του άκρατου φιλελευθερισμού στις Η.Π.Α. και τους υποστηρικτές της ελεύθερης αγοράς.

Η θεωρία των “σπασμένων τζαμιών”, αρχικά δεν έκανε αισθητή τη παρουσία της στον επιστημονικό και όχι μόνο κόσμο. Κατάφερε όμως να γίνει κατά τη δεκαετία του 90’ ιδιαίτερα γνωστή χάρη στο Ινστιτούτο του Μανχάτταν, που την έκανε γνωστή και τη διέδωσε μέσα από μια σειρά ενεργειών του, συνοψίζοντας απλοϊκά τη θεωρία στην άποψη ότι “οι μεγάλες εγκληματικές παθολογίες μπορούν να αναχαιτιστούν μόνο αν καταπολεμηθούν βήμα προς βήμα οι μικρές καθημερινές αταξίες. Επίσης, είναι το Ινστιτούτο Μανχάτταν εκείνο στο οποίο θα στηριχθεί και θα αντλήσει ιδέες ο δεξιός δήμαρχος της

⁶⁴ Βλ. D. Garland, 2001

⁶⁵ P. Landreville, οπ. παραπέμπ. στο Χ. Ζαραφωνίτου, 2008, σ.19

⁶⁶ L. Wacquant, 2001, σ.25-30

Νέας Υόρκης τη δεκαετία του 90', Ρούντολφ Τζουλιάνι (πρώην εισαγγελέας), που έμεινε γνωστός ως ο δήμαρχος που εφάρμοσε το πρότυπο της μηδενικής ανοχής στη πόλη της Νέας Υόρκης, ως μοντέλο αντεγκληματικής πολιτικής.

Επιπλέον, μέσα από την επικράτηση των αντιλήψεων που προωθούσε το συγκεκριμένο ινστιτούτο, η Νέα Υόρκη σύντομα μεταμορφώθηκε σε παγκόσμια βιτρίνα του δόγματος της μηδενικής ανοχής, παραχωρώντας στις δυνάμεις διατήρησης της τάξης την εν λευκώ υπογραφή να καταδιώκουν με δριμύτητα τη χαμηλή παραβατικότητα και να εξωθούν τους ζητιάνους και τους άστεγους προς τα υποβαθμισμένα προάστια", συνοψίζοντας με εξαιρετικά εύστοχο και περιεκτικό τρόπο την ουσία του μοντέλου της μηδενικής ανοχής, ως μοντέλου που στόχευε στην μικροεγκληματικότητα συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, αφήνοντας τη βαριά εγκληματικότητα και το οργανωμένο έγκλημα ουσιαστικά ανέπαφο, δίνοντας στις αστυνομικές δυνάμεις την απόλυτη εξουσία στο διευρυμένο χώρο δράσης τους, χωρίς να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά την εγκληματικότητα, αλλά ουσιαστικά μεταφέροντάς την μακριά από το κέντρο της πόλης, προς τα υποβαθμισμένα λαϊκά προάστια, όπου δεν θα ήταν ορατή.

Εφαρμογή της μηδενικής ανοχής στη Νέα Υόρκη

Το θεωρητικό υπόβαθρο της μηδενικής ανοχής αποτέλεσε τη βάση για την αναδιοργάνωση του έργου της αστυνόμευσης από τον William Bratton⁶⁷ πρώην υπευθύνου της ασφάλειας στο Μετρό της Νέας Υόρκης, που προήχθη επί Δημαρχίας Gulliani σε αρχηγό της δημοτικής αστυνομίας. Ο Bratton⁶⁸

⁶⁷ A. Crawford, 1998, σ.152

⁶⁸ J. Q. Wilson, G. Kelling, 1982, σ.29-38

προχώρησε σε ριζικές τομές για την αναδιάρθρωση της αστυνομίας και την βελτίωση των αστυνομικών υπηρεσιών. Ενοποίησε τα τρία σώματα της αστυνομίας της Νέας Υόρκης, τα οποία τέθηκαν κάτω από κοινό υπηρεσιακό σχεδιασμό, προέβη σε μαζική πρόσληψη 12.000 αστυνομικών, ανεβάζοντας το συνολικό αριθμό των αστυνομικών της πόλης σε 40.000, αύξησε τις πεζές και μηχανοκίνητες περιπολίες των αστυνομικών και αύξησε τις αρμοδιότητές τους (οι περιπολούντες αστυνομικοί είχαν πλέον το δικαίωμα ανεξαρτήτως από την υπηρεσία που άνηκαν, να διενεργούν ελέγχους, προσαγωγές και συλλήψεις υπόπτων για διακίνηση ναρκωτικών, να επεμβαίνουν σε σχολικούς χώρους, σύλληψη «φυγόπωνων» μαθητών, μαζικούς ελέγχους για εξακρίβωση στοιχείων σε μετρό ή δημόσιους χώρους). Επέβαλε στους αστυνομικούς διευθυντές να καταμετρούν την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα τους (σε εβδομαδιαία κλίμακα) και το κυριότερο οργάνωσε τη διασύνδεση όλων των τμημάτων και υπηρεσιών μ' έναν κεντρικό ηλεκτρονικό εγκέφαλο, εφαρμόζοντας την υψηλή τεχνολογία των συστημάτων Compstat (Computer Statistics) και GIS (Geographic Information Systems).

Σύμφωνα με τα συστήματα αυτά κάθε βεβαιωθέν από την αστυνομία περιστατικό αποστέλλόταν αυτόματα για καταγραφή στην κεντρική τράπεζα δεδομένων του Compstat το οποίο επεξεργαζόταν τη χαρτογραφική αποτύπωση του μέσω του GIS. Τα δεδομένα περιελάμβαναν το είδος του τελεσθέντος αδικήματος, τον χρόνο και τον τόπο τέλεσης του, τη δικαστική δικαιοδοσία και τις προβλεπόμενες ποινικές διατάξεις, τα οποία αποστέλλόμενα στον κεντρικό υπολογιστή έδιναν μία πιστή εξέλιξη της εγκληματικότητας σε στατιστικό γεωγραφικό επίπεδο. Η ανάλυση των δεδομένων που καταγράφονταν γινόταν σε εβδομαδιαία βάση, από τους 76

περιφερειακούς διευθυντές, που καθοδηγούσαν το επιχειρησιακό έργο της αστυνομίας.

Αξίζει να αναφερθεί ότι όταν ο Bratton προσέλαβε αμέσως 5.000 νέους, καλά εκπαιδευμένους αστυνομικούς. Μέσα σε λίγους μήνες ξεκαθάρισαν ένα αρχείο με 5.000 εντάλματα που εκκρεμούσαν. Η έμφαση του Bratton (με τη υποστήριξη του Giuliani) ήταν στην αντιμετώπιση των μικρών αδικημάτων – κυρίως αυτά που συνέβαιναν στον υπόγειο σιδηρόδρομο. Κυνηγούσαν ανελήητα τους μεθυσμένους, αυτούς που ουρούσαν δημόσια, τους -ιδιαίτερα πιεστικούς- ζητιάνους των δρόμων (κυρίως αυτούς που περίμεναν στα φανάρια), αλλά και αυτούς που δεν πλήρωναν εισιτήριο στο μετρό. Τις πρώτες μέρες της δημαρχίας του υπέστη σκληρή κριτική γιατί έδινε έμφαση στα μικροαδικήματα αφήνοντας τους εγκληματίες ατιμώρητους. Μέσα σε ελάχιστα όμως χρόνια, οι δείκτες εγκληματικότητας -μεγάλων εγκλημάτων και μικρών αδικημάτων- έπεσαν κατακόρυφα. Συνέχισαν να πέφτουν τα επόμενα 10 χρόνια.

Ο W. Bratton⁶⁹ για την εμπέδωση της ασφάλειας είχε δύο σταθερά σημεία αναφοράς: εντατικοποίηση και αυστηρότητα αστυνομίας, κατασταλτικό προσανατολισμό αντεγκληματικής πολιτικής. Θεώρησε πως με τη συστηματική δίωξη των ομάδων υψηλού κινδύνου (τοξικομανείς, ανήλικοι παραβάτες, άστεγοι, επαίτες) θα είχε μεγάλες πιθανότητες να μειωθεί η εγκληματικότητα, αφού είναι προοιωνοί σοβαρότερων μορφών εγκληματικότητας.

⁶⁹ Θ. Παπαθεοδώρου, 2002, σ.240

Οι πολιτικές του Bratton σχετικά με την αποτελεσματικότητα τους δεν μπορεί εύκολα να φανεί αφού πτωτικές τάσεις της εγκληματικότητας υπήρχαν και πριν λάβουν δράση αυτές⁷⁰, και ανάλογη μείωση υπήρχε και σε άλλες πόλεις που δεν εφαρμόστηκε το πρότυπο αυτό (Ντάλας, Σαν Ντιέγκο, κ.ά.). Μπορεί να καταλογιστεί όμως μείωση της εγκληματικότητας στο Μετρό (όπου ο Bratton χρημάτισε γενικός διευθυντής του Μετρό), από το 1990-1996 μειώθηκαν οι κλοπές, ληστείες, φθορές ξένης περιουσίας κατά 80%⁷¹.

Όμως ακόμα κι αν με βάση τα αποτελέσματα των ερευνών που δείχνουν την σταθερή πορεία της εγκληματικότητας, κι αυτό είναι ένα πλεονέκτημα. Όμως θα πρέπει να εξετασθεί το κατά πόσο μειώθηκε η εγκληματικότητα σε όλα τα εγκλήματα και σε όλους τους τομείς. Διότι αυτό το πρότυπο στρέφει την προσοχή του στη μικρομεσαία εγκληματικότητα, διογκώνοντας έτσι τον σωφρονιστικό πληθυσμό.

Την περίοδο 1997-1997 οι συλλήψεις αυξήθηκαν στη Νέα Υόρκη κατά 24%⁷², όπου η αστυνομία διενεργούσε 93 συλλήψεις την ημέρα. Οι αναφορές των θυμάτων της αστυνομικής βίας αυξήθηκαν στη Νέα Υόρκη την ίδια περίοδο κατά 60%. Οι επιχειρήσεις της αστυνομίας συχνά έπαιρναν τη μορφή εκκαθάρισης της περιοχής από τους «ταραχοποιούς», που στη πλειονότητα ήταν εθνικές-φυλετικές μειονότητες. Το 1997 ο συνολικός αριθμός των κρατουμένων στη Νέα Υόρκη έφτανε τα 69.500 άτομα, ενώ το 1993 ήταν 37.200⁷³. Η δημογραφική ανάλυση του σωφρονιστικού πληθυσμού

⁷⁰ J. Godefroy, 1997, όπ. παραπέμπ. στο Θ. Παπαθεοδώρου, 2002, σ.243

⁷¹ J. Q. Wilson, G. Kelling, 1982, σ.29-38

⁷² L. Wacquant, 2001, σ.21

⁷³ S. Body-Gendrot, όπου παραπέμπεται στο Θ. Παπαθεοδώρου, 2002, σ.245

επιβεβαιώνει την επικέντρωση της μηδενικής ανοχής σε συγκεκριμένες ομάδες-στόχους. Επιλεκτικότητα αστυνομικής καταστολής και αυστηρότητα ποινών από τη μεριά των δικαστηρίων.

Σε αυτό το σημείο μπαίνει στη σκηνή και ο δήμαρχος Τζιουλιάνι⁷⁴ (γόνος Ιταλών μεταναστών προκειμένου λοιπόν να μειώσει την εγκληματικότητα εφάρμοσε τη θεωρία της μηδενικής ανοχής η οποία σαν μοντέλο εγκληματολογικό λέει ότι προκειμένου να μειώσεις και να εξαλείψεις το σκληρό έγκλημα θα πρέπει να ξεκινήσεις από το μικρό έγκλημα. Θα πρέπει να κυνηγήσεις συστηματικά την κάθε είδους παραβατικότητα όσο ασήμαντη και αν είναι. Ακόμη και το πέταμα της γόπας στον δρόμο όπως ανέφερε χαρακτηριστικά θα πρέπει να κυνηγηθεί συστηματικά και σταθερά ώστε να γίνει συνείδηση του πολίτη ότι όλοι οι κανόνες και οι νόμοι θα εφαρμόζονται. Αν πετύχεις αυτό, τότε το σοβαρό έγκλημα θα μειωθεί καθώς θα υπάρχει η επίγνωση σε όλους ότι θα τιμωρείται. Αυτή η επίγνωση έρχεται και καθιερώνεται εφόσον οι πολίτες (νομοταγείς και μη) συνειδητοποιήσουν ότι όσο παρανομούν (ασχέτως παράβασης) τόσο θα βρίσκουν μπροστά τους την αστυνομία και τις όποιες συνέπειες.

Η πρακτική ωστόσο, αυτή οδήγησε στη διοχέτευση της κατασταλτικής δύναμης σε περιοχές που κρίνονταν προβληματικές ή αυθαίρετα επικίνδυνες και όχι στη βάση αυστηρών επιστημονικών κριτηρίων. Και τούτο γιατί η ανάλυση των στατιστικών στοιχείων που προκύπτουν από την καταγραφή αστυνομικών συμβάντων αποτελεί μία μόνο ένδειξη για την εξαγωγή συμπερασμάτων που αφορούν τους παράγοντες εγκληματογένεσης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι περιοχές κατοικίας των μεταναστών, των χαμηλόμισθων

⁷⁴ ό.π., σ.152

εργατών, των ανέργων και των μονογονεικών οικογενειών ανεδείχθησαν στους κύριους χώρους εφαρμογής του αστυνομικού έργου.

Η εφαρμογή του προτύπου της μηδενικής ανοχής στην Ευρώπη

Πολύ γρήγορα το μοντέλο της “μηδενικής ανοχής”, περνά τα σύνορα της Νέας Υόρκης, εισάγεται και σε άλλες πόλεις των Η.Π.Α. και διαδίδεται με ταχείς ρυθμούς στην Ευρώπη, που αποτελεί προνομιακό χώρο υποδοχής των πολιτικών μηδενικής ανοχής στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της εγκληματικότητας, του αισθήματος ανασφάλειας και φόβου των πολιτών. Στόχος και στην Ευρώπη, μέσα από την εφαρμογή του σκληρού αυτού μοντέλου αντεγκληματικής πολιτικής είναι και η μείωση της μικρομεσαίας εγκληματικότητας, η εμπέδωση από τους πολίτες της δημόσιας ασφάλειας με την ταυτόχρονη ανακατάληψη των δημόσιων χώρων και την εκκαθάρισή τους από τις εστίες παραβατικότητας.

- Αγγλία

Από τους πρώτους που συντάχθηκαν με το μοντέλο της μηδενικής ανοχής στην Ευρώπη⁷⁵ ήταν οι Εργατικοί του Τ. Blair στην Αγγλία. Από τους πλέον αυστηρούς νόμους που ψηφιστήκαν από την Κυβέρνηση των “Εργατικών”, ήταν εκείνος του 1998 για “την καταπολέμηση του εγκλήματος και της αταξίας” (Crime and Disorder Act), όπως και ο νόμος για τη μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών του 1999 (Children Act) που αποτελούσαν τους κύριους άξονες

⁷⁵ L. Wacquant, 2001, σ.38

άσκησης της αντεγκληματικής πολιτικής στην Αγγλία. Οι αστυνομικοί⁷⁶ θα έπρεπε να είναι όχι απλά όργανα διατήρησης της τάξης αλλά συμμετοχοί με τις κοινότητες και τους δήμους σε μία συντονισμένη προσπάθεια με στόχο την αποκατάσταση των επικίνδυνων συνθηκών.

Η εφαρμογή των πολιτικών της μηδενικής ανοχής αποσκοπούσε και στην εμπέδωση της ατομικής ευθύνης του πολίτη που είτε παράγουν την κοινωνικά αταξία είτε ανέχονται την κοινωνική απειθαρχία. Η «συν-ευθύνη» του πολίτη για τον περιορισμό των μικρο-εγκληματικών συμπεριφορών και η εγρήγορση της κοινότητας για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας βρέθηκαν στο επίκεντρο της νέας πρόληψης. Έτσι υπάρχει και η παράλληλη ανάπτυξη της Neighborhood Watch⁷⁷ και η ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας με επιτροπές πολιτών των συνοικιών που έχουν ως στόχο την καλύτερη φύλαξη των συνοικιών, τον κατάλληλο φωτισμό των δρόμων, την ενημέρωση των δημοτικών αρχών για απόσυρση εγκαταλελειμμένων αυτοκινήτων, οργάνωση περιπολιών, κ.ά.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι με βάση την αγγλική εμπειρία υπήρξε αύξηση των αβάσιμων (ή ακόμη και λόγους εκδίκησης) καταγγελιών, ασφυκτική επιτήρηση μεταναστών και διεύρυνση του άτυπου κοινωνικού ελέγχου⁷⁸. Έτσι ο συνυπεύθυνος για την ασφάλεια πολίτης παίρνει το ρόλο του «επιτηρητή» σε συμπεριφορές που αφορούν τοπικό χαρακτήρα αμφιβόλου «επικινδυνότητας». Ιδιαίτερο βάρος δόθηκε και στην παραβατική

⁷⁶ L. Wacquant, 2001, σ.66, όπου χαρακτηριστικά ναφέρει ότι στην εφημερίδα Times, στις σελίδες του λογοτεχνικού παραρτήματος το μικρό βιβλίο του Ινστιτούτου Οικονομικών Υποθέσεων Μηδενική Ανοχή, ο προϊστάμενος των βρετανικών φυλακών.

⁷⁷ E. Shaw, A. Blows, 1991, όπου παραπέμπεται στο Θ. Παπαθεοδώρου, 2002, σ.248

⁷⁸ A. Crawford, 1998, σ.110

συμπεριφορά ανηλίκων, όπου η κυβέρνηση στηριζόμενη στα ποσοστά του 41% μεταξύ 1996-1997 των νέων εμπλεκομένων σε εγκληματικές πράξεις⁷⁹ προχώρησε σε μία ευρεία μεταρρύθμιση του νομοθετικού πλαισίου μεταχείρισης των ανήλικων παραβατών.

- Βέλγιο

Στο Βέλγιο το πρότυπο της μηδενικής ανοχής αντιμετωπίστηκε με επιφυλακτικότητα, ωστόσο επηρέασε κατευθύνσεις της αντεγκληματικής πολιτικής⁸⁰ υιοθετώντας μία σαφώς διαχειριστική λογική.

- Γαλλία

Η δημόσια ασφάλεια τη δεκαετία του '90 αναδείχθηκε ως κεντρικό πολιτικό ζήτημα και αποτέλεσε έναυσμα για σημαντικές αλλαγές στην αντεγκληματική πολιτική⁸¹. Παρατηρείται η μετατόπιση του βάρους της κρατικής παρέμβασης από τις εγκληματικές στις αντικοινωνικές συμπεριφορές. Ενδεικτική είναι η περίπτωση το 1996 με κυβέρνηση Jure, όπως και το διάταγμα που εξέδωσε η δημοτική αρχή της La Rochelle, όπου το 1996 απαγορευόταν (υπό τη δικαιοδοσία της) η επαιτεία, η αλητεία σε δημόσιους χώρους. Αν και ποτέ το πρότυπο της μηδενικής ανοχής δεν αποτέλεσε επίσημα διακηρυγμένο μέσο της γαλλικής αντεγκληματικής πολιτικής, υπήρχαν ασφαλώς ενδείξεις ότι επηρεάστηκε.

⁷⁹ Θ. Παπαθεοδώρου, 2002, σ.249-250

⁸⁰ ό.π.

⁸¹ ό.π.

Παρόμοιο είναι και το κλίμα που επικρατεί στη Γερμανία γύρω από το ζήτημα της δημόσιας ασφάλειας και τις ακολουθούμενες πολιτικές στον τομέα αυτό είναι και ένα απόσπασμα από τον προεκλογικό λόγο του ηγέτη του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας (SPD) Γκέρχαρντ Σρέντερ, που εκφωνήθηκε τον Ιούλιο του 1997 και καταγράφηκε στην εφημερίδα Le Monde της 28ης Ιανουαρίου 1999.

Ο πρωθυπουργός της Γαλλίας L. Jospin εύστοχα διατύπωσε⁸² πως η ανασφάλεια είναι συνώνυμη της ανισότητας, γεωγραφικής αφού το 25% των εγκλημάτων τελούνται στην περιοχή της πρωτεύουσας, κοινωνικής αφού θίγουν οι αντικοινωνικές συμπεριφορές πρώτιστα τις ασθενέστερες κοινωνικά.

Στη Γαλλία τις δύο τελευταίες δεκαετίες αναπτύχθηκε η «παραβατικότητα του κοινωνικού αποκλεισμού»⁸³ με κύριους φορείς τους ανήλικους, με αποτέλεσμα τη σοβαρή ρήξη του κοινωνικού ιστού με αποτέλεσμα την όξυνση του αισθήματος ανασφάλειας.

- Ελλάδα

Οι εξελίξεις στον τομέα της δημόσιας ασφάλειας και αντιμετώπισης της εγκληματικότητας παγκοσμίως ήταν φυσικό να επηρεάσουν και τη χώρα μας⁸⁴. Οι πολιτικές της μηδενικής ανοχής ως μοντέλου αντιμετώπισης της παραβατικότητας παίρνει και στην Ελλάδα τα χαρακτηριστικά καταπολέμησης του αισθήματος ανασφάλειας και εμπέδωσης από τη πλευρά του Κράτους ενός περιβάλλοντος εμπιστοσύνης για τους πολίτες.

⁸² Idem, όπου παραπέμπεται στο Θ. Παπαθεοδώρου, 2002, σ.256-257

⁸³ S. Body-Gendrot, όπου παραπέμπεται στο Θ. Παπαθεοδώρου, 2002, σελ.261

⁸⁴ Θ. Παπαθεοδώρου, 2002, σελ. 267

Στην Ελλάδα η μέθοδος της αντεγκληματικής πολιτικής ακολούθησε τεθλασμένη πορεία και χρησιμοποιήθηκε κατά καιρούς και λόγω πολιτικού κόστους και την καταστολή συγκεκριμένων μορφών εγκληματικότητας⁸⁵. Χρησιμοποιήθηκε αποσπασματικά και πολλές φορές με πρόχειρες μεθόδους. Η πρόσληψη της από το σύστημα αντεγκληματικής πολιτικής υπήρξε αμήχανη, αφού όταν αποτελούσε αντικείμενο διακηρύξεων ελάχιστα εφαρμοζόταν, ενώ όταν εφαρμοζόταν πραγματικά και συστηματοποιημένα, οι αρμόδιες αρχές αποκήρυσσαν την προσφυγή στο αυταρχικό πρότυπο και επικαλούνταν την ανάγκη προστασίας της νομιμότητας.

Αποτελεσματικότητα της μηδενικής ανοχής και κριτική που ασκήθηκε

Η αμερικανική και ευρωπαϊκή εμπειρία διδάσκει ότι οι μέθοδοι μηδενικής ανοχής επιτυγχάνουν τη χωρική μετατόπιση⁸⁶ ή την ποινική μετεξέλιξη της μικρομεσαίας εγκληματικότητας, καθώς και πρόσκαιρη λύση στις ζώνες κοινωνικής απειθαρχίας. Σε καμία περίπτωση δεν υπάρχει μακροπρόθεσμη και ουσιαστική επίδραση της εφαρμογής της. Αντιθέτως υπάρχει ραγδαία αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού, ενίσχυση ρατσιστικών συμπεριφορών. Με το πρότυπο της αντεγκληματικής πολιτικής έχουμε οπισθοδρομικές πολιτικές δημόσιας ασφάλειας, όπου ακυρώνουν την κοινωνική αλληλεγγύη και την ουσιαστική λύση του προβλήματος.

Επιστημονικές έρευνες⁸⁷ δεν επαλήθευσαν ότι η διαχείριση του περιβάλλοντος είναι αποτελεσματική μέθοδος της πρόληψης της εγκληματικότητας. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η επιθετική, μη ανεκτική

⁸⁵ ό.π.

⁸⁶ ό.π.

⁸⁷ R. Burke, όπου παραπέμπεται στο Κ. Σπινέλλη, 2005, σελ.59

αστυνόμηση εξαιτίας της μηδενικής ανοχής, είχε ως αποτέλεσμα παραβιάσεις, ιδίως στη Νέα Υόρκη, των ατομικών δικαιωμάτων.

Τα αποτελέσματα της εφαρμογής της πολιτικής της μηδενικής ανοχής στη πόλη της Νέας Υόρκης δεν φαίνεται να παρουσιάζουν κάποια σημαντική επίδραση στη μείωση της εγκληματικότητας, στο αίσθημα ανασφάλειας και φόβου των πολιτών. Αντίθετα, ενισχύθηκε ο ρόλος της αστυνομίας με φυσικό αποτέλεσμα την διαρκή επιτήρηση, την αυξημένη καταστολή, την διάχυση του κοινωνικού ελέγχου, με την πάταξη της μικρομεσαίας εγκληματικότητας στην οποία και φαίνεται να στοχεύει. Το κύριο ζήτημα, ωστόσο, που τίθεται είναι εάν το συγκεκριμένο μοντέλο αντεγκληματικής πολιτικής, πράγματι, κατάφερε να μειώσει την εγκληματικότητα, εάν, πράγματι, μείωσε το αίσθημα ανασφάλειας και φόβου των πολιτών.

Ήδη από το 1997⁸⁸ (δηλαδή πριν την εφαρμογή των πολιτικών μηδενικής ανοχής) στη Νέα Υόρκη οι δείκτες της εγκληματικότητας παρουσίαζαν πτωτικές τάσεις. Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο 1991-1997 οι ανθρωποκτονίες από πρόθεση σημείωσαν μείωση της τάξης του 57%. Επίσης από το 1993 μέχρι το 1997 οι διαρρήξεις μειώθηκαν κατά 47,89%, οι βιασμοί κατά 14,43% οι κλοπές οχημάτων κατά 54,12% και οι ληστείες κατά 23,37%. Όσον αφορά τη μείωση των ανθρωποκτονιών στην ίδια περιοχή, η μείωση που αποδίδονταν από την πολιτική της μηδενικής ανοχής, υπάρχουν ενδείξεις ότι προϋπήρχε πτωτική τάση στις ανθρωποκτονίες πριν από τις αλλαγές στους τρόπους διαχείρισης του θέματος από τον Δήμαρχο R. Giuliani. Η αρνητική μεταβολή του δείκτη ανθρωποκτονιών αποδίδεται στη

⁸⁸ Θ. Παπαθεοδώρου, 2002, σ.274

μείωση της «επιδημίας κρακ» του 1990 και σε αλλαγές στη δημογραφική σύνθεση του πληθυσμού⁸⁹.

Από την άλλη μεριά, υπάρχουν πόλεις στις Η.Π.Α., με χαρακτηριστικότερο το παράδειγμα του San Diego, όπου δεν εφαρμόστηκε η αντίστοιχη μέθοδος, ωστόσο όμως σημειώθηκαν πτωτικές τάσεις στην εγκληματικότητα της πόλης. Το San Diego αντιμετώπιζε περίπου την ίδια εγκληματικότητα με αυτή της Ν. Υόρκης και κατόπιν παρουσίασε ανάλογες πτωτικές τάσεις κατά τη δεκαετία του '90, ακολουθώντας εκ διαμέτρου αντίθετες πρακτικές. Συγκεκριμένα, στο San Diego⁹⁰ η αστυνομική δύναμη αυξήθηκε μόλις 6,2% και η εγκληματικότητα μειώθηκε 36,8%, ενώ στην Ν. Υόρκη η αστυνομική δύναμη αυξήθηκε 39,5% και η εγκληματικότητα μειώθηκε 37,4% κατά την περίοδο 1990-1995.

Στη Ν. Υόρκη οι συλλήψεις αυξάνονται από 255.087 που ήταν το 1993 για τους ενήλικους, φτάνουν το 1996 τις 314.292, μεταβολή δηλαδή 23,21%, οι οποίες συνιστούν έναν από τους παράγοντες που συμβάλλουν στην αύξηση του σωφρονιστικού πληθυσμού. Στο San Diego, σε αντίθεση οι συλλήψεις παρουσίασαν πτώση 14,77%, από 56.631 το 1993 έπεσαν σε 48.264 το 1996. Την αυξητική πορεία των συλλήψεων στην Ν. Υόρκη ακολουθούν και τα παράπονα των πολιτών, που σημειώνουν αύξηση 60%, σύμφωνα με το Civilian Complaint Review Board (CCRB), οι οποίοι καταγγέλλουν την αστυνομία για κατάχρηση εξουσίας, βιαιότητες και κακή μεταχείριση, ενώ στο San Diego σημειώνουν πτώση κατά την ίδια περίοδο 8%. Παράλληλα, στο

⁸⁹ McLaughlin E., "Zero tolerance", The Sage Dictionary of Criminology, όπου παραπέμπεται στο Σπινέλλη, 2005 σ.59

⁹⁰ Greene, J., 1999, σελ. 171

San Diego οι πολιτικές αντιμετώπισης του εγκλήματος εστιάστηκαν στη δεκαετία του '80 στην κοινοτική πρόληψη.

Από τη σύγκριση των δύο πόλεων, αυτό που προκύπτει είναι ότι η σύνδεση τη μείωσης της εγκληματικότητας με την εφαρμογή της μηδενικής ανοχής συνιστά μία μονοδιάστατη προσέγγιση που αποκλείει τη συμβολή άλλων παραγόντων στην εμφάνιση της πτωτικής τάσης του εγκλήματος. Αλλά και με βάση το παράδειγμα του

San Diego, ακόμα κι αν συνδέσουμε την μείωση της εγκληματικότητας με την μηδενική ανοχή, βλέπουμε ότι υπάρχουν κι άλλοι τρόποι αντιμετώπισης του εγκλήματος, με λιγότερο κοινωνικό και οικονομικό κόστος, που ωστόσο μπορούν ν' αποφέρουν τα ίδια θετικά αποτελέσματα. Το 1992 μόνο η Ν. Υόρκη πλήρωσε 100 εκατομμύρια δολάρια σε ζημιές που προέκυψαν από τη βία της αστυνομίας.

Πρέπει συνεπώς να επισημανθεί ότι, ακόμα κι αν ταυτιστεί η πολιτική της μηδενικής ανοχής με την μείωση της εγκληματικότητας, αυτό δεν αποτελεί παρά μία όψη του φαινομένου, καθώς κανένας παράγοντας από μόνος του δεν μπορεί να δικαιολογήσει τη γενικότερη πτώση στους δείκτες της εγκληματικότητας.

Σχετικά με την Ν. Υόρκη έχουν αναφερθεί διάφοροι παράγοντες που αποπειρώνται να ερμηνεύσουν τις πτωτικές τάσεις της εγκληματικότητας και αφορούν στη μεταβολή των δημογραφικών δεικτών και των κοινωνικών τάσεων, όπως η υποχώρηση και η σταθεροποίηση του εμπορίου της ουσίας κρακ, η γήρανση του πληθυσμού, οι μακροχρόνιες στερητικές της ελευθερίας ποινές που κρατούν τους δράστες μακριά από τους δρόμους, αν και οι

αντίθετες απόψεις υποστηρίζουν ότι οι τάσεις αυτές δεν είναι ούτε καινούργιες, ούτε αφορούν αποκλειστικά την Ν. Υόρκη.

Η σύνδεση επίσης που επιχειρείται, μέσω της μηδενικής ανοχής, μεταξύ μικρών αταξιών και σοβαρών εγκλημάτων, όπως για παράδειγμα η ανθρωποκτονία, δεν φαίνεται να είναι άμεση, γιατί προγράμματα παρόμοια – αλλά λιγότερο δημοφιλή- είχαν εφαρμοστεί και προηγουμένως στις Η.Π.Α.

Με την ονομασία 'Quality of Life Program'⁹¹, κατά την περίοδο 1984-1987 και σχετίζονταν με 'παραβιάσεις όπως δυνατός θόρυβος, μεθύσι σε δημόσιο χώρο και άλλες δημόσιες παρενοχλήσεις'. Οι ανθρωποκτονίες όμως αυξήθηκαν κατά 14% το διάστημα αυτό. Αντίθετα, κατά την περίοδο 1990-1993 και ενώ οι πολιτικές αυτές είχαν εγκαταλειφθεί, παρουσιάζεται μείωση.

Συνεπώς, η επιθετική αστυνόμευση, δεν είναι ούτε αναγκαίος, ούτε επαρκής παράγοντας για τη μείωση του εγκλήματος. Ωστόσο, ερωτήματα έχουν προκύψει ακόμα και για την εγκυρότητα των δεικτών εγκληματικότητας⁹², αν και δεν έχει διαπιστωθεί μέχρι τώρα κάποια εσκεμμένη παραποίηση, όσο αφορά την καταγραφή του αναφερόμενου εγκλήματος. Παρόλα αυτά όμως, τίθεται το θέμα του χειρισμού των επίσημων δεδομένων μέσω των αλλαγών στις διαδικασίες καταγραφής, των ορισμών των εγκλημάτων, των αλλαγών του προσωπικού και/η της επίβλεψης των πρακτικών που ακολουθούνται στην τήρηση των αρχείων. Επίσης, δεν υπάρχουν επαρκείς και ασφαλείς μέθοδοι σύγκρισης της εγκληματικότητας στο χρόνο και στον τόπο και σε συνδυασμό με την έλλειψη μίας ανεξάρτητης επικύρωσης των στατιστικών δεδομένων, την απουσία εσωτερικών ελέγχων και την παρουσία σκανδάλων

⁹¹ Bowling, B., 1999, σ. 547

⁹² Manning, P. 2001, σ. 332-333

των μέσω μαζικής ενημέρωσης για λόγους εντυπωσιασμού. Θα πρέπει επομένως να επιδεικνύεται μεγάλη προσοχή στην αξιολόγηση και ερμηνεία των δεικτών εγκληματικότητας.

Μέχρι τώρα, δεν έχουν συμπεριληφθεί επαρκώς στην ανάλυση της πτώσης της εγκληματικότητας στην Ν. Υόρκη άλλα ανεξάρτητα στοιχεία, πέρα από την αστυνομική στατιστική, όπως οι έρευνες θυματοποίησης, αυτοαναφερόμενης εγκληματικότητας, εθνογραφικές μελέτες κ.ά. προκειμένου να μειωθεί και το στατιστικό κενό που προκύπτει από το σκοτεινό αριθμό εγκληματικότητας.

Σχετικά με το δεύτερο ερώτημα που σχετίζεται με τις επιπτώσεις στους κατοίκους, όπως προκύπτει από τα στοιχεία, αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς διαφαίνεται αύξηση των συλλήψεων. Δηλαδή, η εντατικοποίηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, η οποία συμπορεύεται με την αύξηση των παραπόνων για αυθαιρεσίες και κατάχρηση εξουσίας από τους αστυνομικούς υπαλλήλους. Στο σημείο αυτό συνεπώς, παρουσιάζεται έντονη προσβολή των δικαιωμάτων των πολιτών από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Σημαντικό είναι επίσης το στοιχείο ότι τα παράπονα αυτά εκφράζονται κατά κύριο λόγο.

ΜΕΡΟΣ Β΄:

Σε αυτό το δεύτερο μέρος θα αναφερθούν οι ατομικές στρατηγικές με στόχο την πρόληψη της εγκληματικότητας σε αστικό περιβάλλον, είτε ξεχωριστά ο κάθε πολίτης μόνος του, είτε σε σύνολα, είτε σε επίπεδο κοινότητας, είτε σε συνεργασία με την αστυνομία, πάντα υπό την καθοδήγηση του κράτους. Ο σχεδιασμός της αντιμετώπισης του εγκλήματος και η προνοητικότητα που εμπεριέχει δεν αφορά και δεν αναφέρεται μόνο στο έγκλημα αλλά και στις συνέπειες που ενδεχομένως να έχει στο σύνολο της κοινωνίας.

Θα πρέπει να τονιστεί επίσης, ότι οι τάσεις της αντεγκληματικής πολιτικής δεν διακρίνονται πάντα από συνοχή⁹³ και συχνά η μία μπορεί να βρίσκεται σε ρήξη με κάποια άλλη και παρ' όλα αυτά να λειτουργούν παράλληλα στον ίδιο τόπο και χρόνο. Το φαινόμενο αυτό είναι ιδιαιτέρως έκδηλο στη σύγχρονη κοινωνία, καθώς βλέπουμε ταυτόχρονα να χαράσσονται προγράμματα και ν' ασκούνται πολιτικές που αφορούν τόσο τιμωρητικές κατευθύνσεις, όσο και επανορθωτικές, αποκαταστατικές, κ.ά. Ωστόσο, κάποιες τάσεις διαφαίνονται να επικρατούν, αλλά πάντα βρίσκονται σε συμπληρωματική θέση μαζί με άλλες, συνιστώντας όλες μαζί το πλέγμα του επίσημου, ανεπίσημου, ιδιωτικού και δημόσιου κοινωνικού ελέγχου.

⁹³ Κοτζιάς, Ν. 2000, σ.46

Κεφάλαιο Πρώτο

Ατομικές πρωτοβουλίες πρόληψης της εγκληματικότητας σε αστικό περιβάλλον.

1.1 Ιδιωτικές πρωτοβουλίες

Μπορούν να χωριστούν οι ιδιωτικές προσπάθειες αντιμετώπισης του εγκλήματος όσον αφορά τη διευθέτηση του χώρου σε αστικό περιβάλλον σε τρεις κατηγορίες:

1.1.1. Είτε με απλές καθημερινές κινήσεις⁹⁴ που αφορούν κυρίως τη συμπεριφορά του ατόμου όπως:

- με τον εγκλεισμό τους στο σπίτι από τις πρώτες απογευματινές ώρες,
- με την αποφυγή μακρόχρονων απουσιών από το σπίτι,
- με την αποφυγή συναναστροφής με άγνωστα άτομα,
- με την περιθωριοποίηση συγκεκριμένων ατόμων (μετανάστες, ναρκομανείς),
- με το να ρίχνουν κλεφτές ματιές όταν κυκλοφορούν σε επικίνδυνα σημεία,
- με την ανάθεση σε θυρωρούς την επίβλεψη της πολυκατοικίας,
- αλλαγή κατοικίας (αν αυτό είναι εφικτό) και απομάκρυνση από την περιοχή υψηλού κινδύνου.

⁹⁴ ό.π.

1.1.2. Είτε με κινήσεις που αφορούν την φυσική εδαφική ενίσχυση του χώρου:

- άνετα πεζοδρόμια
- φράκτης στην είσοδο σπιτιού, κάγκελα
- εξωραϊσμός εξωτερικών χώρων σπιτιών ή και περιοχών (βλάστηση, ανακαίνιση χώρων)
- πόρτες ασφαλείας
- συνεχής εξωτερικός φωτισμός κατοικίας

1.1.3. Είτε με τη βοήθεια χρήσης της τεχνολογίας:

- χρήση συναγερμών, με τη χρήση της πιο σύγχρονης τεχνολογίας. Τοποθετούνται ανιχνευτές με ταινία διπλής όψεως σε παράθυρα ή και μπαλκονόπορτες. Ο ασύρματος συναγερμός δεν χρειάζεται καλώδια, αφού οι παγίδες επικοινωνούν μεταξύ τους, αλλά και με την κεντρική μονάδα με ασύρματα σήματα. Ο ασύρματος συναγερμός είναι κατάλληλος για κατοικίες και επιχειρήσεις με σκοπό να εμποδίσει να γίνει ο χώρος που επιτηρεί, λεία ληστών. Ο συναγερμός έχει την δυνατότητα τηλεειδοποίησης με τον ιδιοκτήτη. Επίσης περιλαμβάνει εξωτερική σειρήνα με φλας για να γίνει εύκολα αντιληπτό ότι το σπίτι ή το γραφείο έχει σύστημα ασφαλείας και δεν θα μπορεί να παραβιαστεί.
- ανιχνευτής κίνησης: είτε με την άμεση ενεργοποίηση της κεντρικής μονάδας συναγερμού, είτε με την ενεργοποίηση έντονου φωτισμού στην περιοχή.

- Κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης CCTV (Closed-circuit television):
Το κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης με κάμερες καταγράφει κάθε δραστηριότητα που εκδηλώνεται σε έναν συγκεκριμένο χώρο που βρίσκεται υπό ηλεκτρονική επιτήρηση. Ο χώρος αυτός μπορεί να είναι ένας δημόσιος δρόμος, ένα εμπορικό κατάστημα, ένα γήπεδο, τα γραφεία μίας επιχείρησης, ο εξωτερικός χώρος μίας τράπεζας ή ενός σπιτιού - μίας πολυκατοικίας. Με τη χρήση αυτών των καμερών κάποιος μπορεί να συνδεθεί με τηλεόραση ή υπολογιστή ώστε να βλέπει ζωντανά τον χώρο που εποπτεύει ή μέσω της μιας κάρτας για να βλέπετε αυτά που έχουν καταγραφεί μέσα στην ημέρα. Επίσης έχει την δυνατότητα να καταγράφει και τις νυχτερινές ώρες χωρίς φως. Η εικόνα και ο ήχος που καταγράφει η ψηφιακή κάμερα είναι υψηλής ποιότητας.

Κριτική αποτίμηση:

Στις απλές καθημερινές κινήσεις όσον αφορά τις ατομικές πρωτοβουλίες πρόληψης της εγκληματικότητας σε αστικό περιβάλλον, είναι συμπεριφορές όπου ο πολίτης γίνεται καχύποπτος, περιορίζει τις δραστηριότητες του είτε σε κάποιες περιοχές που θεωρεί επικίνδυνες, είτε συγκεκριμένες ώρες, περιορισμός συναναστροφών.

Αναγκαία αφορά την αξιολόγηση της απόδοσης των νέων μορφών κοινωνικού ελέγχου, όπως είναι το κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης για να φανεί αν πράγματι συμβάλλει, και σε ποιο βαθμό, στην καταπολέμηση της εγκληματικότητας. Σίγουρα, υπάρχουν κάποια οφέλη. Η παρακολούθηση με κάμερες αμβλύνει την ανασφάλεια των πολιτών και αποτρέπει, σε κάποιο

βαθμό, τους δράστες από τη διάπραξη αδικημάτων, όχι πάντοτε όμως. Για παράδειγμα, σε έρευνα για τη στάση του κοινού που πραγματοποιήθηκε σε πόλη της Σκωτίας⁹⁵ διαπιστώθηκε ότι ο φόβος του εγκλήματος δεν μειώθηκε με τη χρήση βίντεο-επιτήρησης.

Δεν θα πρέπει να λησμονηθεί ότι ο άνθρωπος ως εφευρετικό και δημιουργικό ον που είναι βρίσκει, πάντα, τρόπους να καταστήσει ανενεργό τον επίσημο έλεγχο είτε με την εξουδετέρωση του τεχνολογικού εξοπλισμού είτε με την μετατόπιση της παρεκκλίνουσας δράσης σε περιοχή που δεν έχει τοποθετηθεί κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης.

Σχετικά με τη στάση του κοινού απέναντι στη βίντεο-επιτήρηση και τη συμβολή της στη μείωση του εγκλήματος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα που αναφέρεται στις στάσεις του κοινού σχετικά με τη βίντεο-παρατήρηση στην πόλη της Γλασκώβης⁹⁶. Συγκεκριμένα, η έρευνα κάλυψε τα έτη 1994, 1995, 1996 διαδοχικά, προκειμένου να καλυφθεί το διάστημα πριν και μετά την εγκατάσταση των συστημάτων παρακολούθησης, και υπήρξαν και «περιοχές ελέγχου», όπου δεν υπήρχαν ανάλογα συστήματα. Η έρευνα έδειξε ότι ο φόβος του εγκλήματος δεν μειώθηκε στο κόσμο που κυκλοφορούσε στο κέντρο της πόλης, όπου εγκαταστάθηκαν οι κάμερες, ούτε ο κόσμος ένοιωθε περισσότερο ασφαλής. Η εγκληματικότητα επίσης, δεν μειώθηκε αλλά αντίθετα αυξήθηκε. Χαρακτηριστικό όμως είναι ότι, ένα χρόνο μετά την εγκατάσταση των συστημάτων επιτήρησης οι ερωτώμενοι είχαν διαμορφώσει θετικότερη εικόνα σχετικά με τη μείωση της εγκληματικότητας στην περιοχή του κέντρου.

⁹⁵ Χ, Ζαραφωνίτου, 2003, σ.90-93

⁹⁶ Χ. Ζαραφωνίου, 2003, σ. 90-97

Υπάρχει όμως και η άλλη όψη του νομίσματος με την προσβολή συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων των ατόμων. Περιορίζει σημαντικά το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας των ατόμων.

Μία από τις πιο γνωστές έρευνες, όπως για παράδειγμα στο πρόγραμμα Kirkholt για τις διαρρήξεις, το οποίο ήταν προσανατολισμένο στην προστασία των θυμάτων και αφορούσε την πρόληψη της επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης⁹⁷. Το πρόγραμμα αυτό εφαρμόστηκε στα μέσα του 1985, στο συγκρότημα κατοικιών στο Kirkholt, στην περιοχή του Rochdale, βόρεια του Manchester, όπου υπήρχαν υψηλά ποσοστά διάρρηξης και δεύτερης ή πολλαπλής θυματοποίησης. Η επέμβαση αφορούσε πολλαπλές παρεμβάσεις, όπως εγκατάσταση συστημάτων ασφαλείας στα σπίτια, κωδικός εισόδου στην κεντρική είσοδο, αφαίρεση κερματοδεκτών, επιτήρηση γειτονιάς από τους κατοίκους και υποστήριξη θυμάτων μέσω των κοινωνικών υπηρεσιών. Στα τρία χρόνια η μείωση των διαρρήξεων ήταν 74,9%. Μετατόπιση σε άλλες περιοχές δεν καταγράφηκε. Αντίθετα σημειώθηκε διάχυση των αποτελεσμάτων της επέμβασης, δηλαδή μείωση των διαρρήξεων και σε γειτονικές περιοχές.

Επίσης, το πρόγραμμα «Ασφαλέστερες Πόλεις»⁹⁸ (Safer Cities Programme) ξεκίνησε στην Αγγλία και Ουαλία το 1988 και τελείωσε το 1995. Προωθήθηκε σε 20 υψηλής εγκληματικότητας πόλεις και είχε ως στόχο τη μείωση του εγκλήματος. Η περιστασιακή πρόληψη που επιχειρήθηκε είχε ως στόχο μέσα που αφορούσαν τη δυσχέραση των διαρρήξεων. Τα αποτελέσματα έδειξαν

⁹⁷ A. Crawford, 1998, σ. 94-96

⁹⁸ Welsh, B., Farrington, P., 1999, σ. 358-362

μία μείωση 21% στις διαρρήξεις σπιτιών. Στις πόλεις επίσης, που ενώ είχαν ενταχθεί στο πρόγραμμα αλλά δεν είχαν ξεκινήσει ακόμα μέτρα περιστασιακής πρόληψης, η αύξηση ήταν 15%.

Όσον αφορά για τον φωτισμό αξίζει να αναφερθεί πως σε αρκετές περιπτώσεις, οδήγησε σε μείωση⁹⁹ των εγκληματικών δραστηριοτήτων καθώς και στην εγκατάσταση αισθήματος ασφάλειας. Ταυτόχρονα, όμως, διέσπειρε το έγκλημα στις πόλεις και μετατόπισε τις εγκληματικές δραστηριότητες σε γειτονικές κακοφωτισμένες περιοχές. Στις ίδιες έρευνες διαπιστώθηκε ότι ο υποδιπλασιασμός του φωτισμού οδηγεί σε αύξηση από 20 μέχρι 100% ορισμένων εγκληματικών δραστηριοτήτων ενώ αύξηση του φωτισμού οδήγησε σε μείωση από 40 μέχρι και 90%. Η βελτίωση του φωτισμού των δημόσιων χώρων μειώνει την εγκληματικότητα και λόγω της αύξησης του άτυπου κοινωνικού ελέγχου.

Συνεκτιμώντας τα προηγούμενα, ερευνητές έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική απόδειξη ότι ο φωτισμός των δρόμων επιδρά στο επίπεδο του εγκλήματος, υπάρχει όμως ισχυρή ένδειξη ότι ο αυξημένος φωτισμός ελαττώνει τον φόβο για το έγκλημα και εδραιώνει το αίσθημα ασφάλειας των χρηστών των δρόμων.

Μια εντελώς διαφορετική προσέγγιση, και αντίθετη προς κάθε συνηθισμένη πρακτική, αποτελεί η παντελής έλλειψη νυκτερινού φωτισμού στα δημόσια κτίρια, η οποία, όπως αποδείχθηκε, αποτρέπει τους βανδαλισμούς. Αυτή η πολιτική ασφάλειας εφαρμόζεται με επιτυχία σε ολόκληρα σχολικά

⁹⁹ http://www.worldlingo.com/ma/enwiki/el/Crime_prevention_through_environmental_design

συγκροτήματα στις ΗΠΑ. Για παράδειγμα, η σχολική περιφέρεια του San Antonio (Texas) εφαρμόζει το πρόγραμμα «σκοτεινά σχολικά συγκροτήματα» από το 1973. Στο διάστημα αυτό, το ετήσιο κόστος αποκατάστασης των ζημιών μειώθηκε από 160.000 δολάρια στα 41.000 δολάρια.

Κεφάλαιο Δεύτερο:

Συνεργασία του πολίτη με τη αστυνομία με στόχο την πρόληψη της εγκληματικότητας σε αστικό περιβάλλον:

Οι πολίτες συχνά καταφεύγουν στη συνεργασία με την κρατική αλλά και την ιδιωτική αστυνόμευση του χώρου, τόσο για ενίσχυση των ήδη υπαρχόντων μέτρων φύλαξης που έχουν λάβει, είτε για μη αποτελεσματικότητα των προηγούμενων.

2.1. Συνεργασία του πολίτη με την ιδιωτική αστυνομία

Ο ιδιωτικός τομέας, δυναμικός και συνεχώς επεκτεινόμενος, δεν άφησε ανεπηρέαστο τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο και την οργάνωσή του. Εισήλθε σταδιακά, αλλά με συνεχείς αυξητικές τάσεις, προκειμένου να επιτελέσει λειτουργίες ασφάλειας και παροχής προστασίας, σε τομείς που μέχρι τώρα θεωρούνταν αυστηρά κρατικοί και δημόσιοι. Αποτέλεσμα είναι να αναφερόμαστε πλέον στη βιομηχανία της ιδιωτικής ασφάλειας, πελάτες της οποίας είναι οι μεμονωμένοι πολίτες, οι ιδιωτικές εταιρίες κάθε είδους και

τέλος το ίδιο το κράτος. Χαρακτηρίζεται από τις υπηρεσίες που προσφέρουν με μορφή σύμβασης, διαθέτουν ειδικό προσωπικό ασφαλείας (ειδική στολή, ειδική εκπαίδευση), σύγχρονο τεχνολογικό και μηχανικό εξοπλισμό, φέρουν ξενόγλωσσους τίτλους.

Περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως:

- την προστασία ατόμων και περιουσιών,
- τη διατήρηση του νόμου και της τάξης,
- τη μεταφορά χρημάτων ή αντικειμένων αξίας,
- εταιρείες παραγωγής των συστημάτων ασφαλείας, όπως αντικλεπτικά συστήματα,
- κάθε είδους, συστήματα παρακολούθησης (π.χ. κλειστά συστήματα τηλεόρασης).

Όπως είναι φανερό, προσεγγίζοντας την έννοια της ιδιωτικής ασφάλειας ευρύτερα, φαίνεται ότι συμπεριλαμβάνει τόσο έμψυχο δυναμικό, όσο και προϊόντα νέας τεχνολογίας, που διαθέτουν την δυνατότητα αποτροπής των εγκλημάτων μέσω είτε της δυσχέρανσης του στόχου, είτε της επιτήρησης και του ελέγχου.

2.2 Συνεργασία του πολίτη με την κρατική αστυνομία

Η συνεργασία του πολίτη με την κρατική αστυνομία ήταν ανέκαθεν αναγκαία. Η κρατική αστυνομία βρίσκεται αντιμέτωπη, τις τελευταίες δεκαετίες, με νέες μορφές εγκληματικότητας, στις προσπάθειες της να έρθει πιο κοντά στον πολίτη και να εδραιώσει μια σχέση εμπιστοσύνης, έφεραν στο προσκήνιο νέες

μορφές αστυνόμευσης κύριο χαρακτηριστικό των οποίων είναι η ενεργή συμμετοχή του κοινού. Η κοινοτική αστυνόμευση, ο αστυνομικός της γειτονιάς, αλλά και η εθελοντική αστυνόμευση αποτελούν τις νέες και σύγχρονες μορφές αστυνόμευσης που τέθηκαν σε ισχύ στις αρχές του 1980, από τις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, ελπίζοντας σε αισιόδοξα μηνύματα αναφορικά με τις σχέσεις πολιτών και αστυνομίας.

- Κοινοτική αστυνόμευση

Η κοινοτική αστυνόμευση¹⁰⁰ ξεκίνησε στις αρχές τις δεκαετίας του '80 στις Η.Π.Α και στην Ευρώπη. Δίνει τη δυνατότητα στον αστυνομικό να διατηρεί συστηματική και σε καθημερινή βάση επαφή με τους πολίτες και του φορείς της κοινότητας και να σχεδιάζουν από κοινού τις ενέργειες τους, αλλά και τις μεθόδους δράσης της αστυνομίας, προκειμένου να βελτιωθεί το έργο της και οι υπηρεσίες της προς τους πολίτες.

Η αποτελεσματικότητα του μοντέλου της κοινοτικής αστυνόμευσης εξαρτάται αποκλειστικά από το επίπεδο οργάνωσης και διοίκησης της αστυνομίας, αλλά και το βαθμό συμμετοχής των πολιτών και των τοπικών φορέων. Η κοινοτική αστυνόμευση μπορεί να αποδώσει θετικά αποτελέσματα όταν αναπτύσσεται σε ένα αστυνομικό σύστημα που χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία της αυτονομίας, της αποκέντρωσης, της ευλυγισίας στη λήψη αποφάσεων,

Βεβαίως, η κοινοτική αστυνόμευση προϋποθέτει την ύπαρξη καλών σχέσεων Αστυνομίας-κοινού και, κυρίως, την ύπαρξη ενός κλίματος αμοιβαίας

¹⁰⁰ Θ. Παπαθεοδώρου, 2002, σ. 307-312

εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών της κοινότητας και της αστυνομίας και να χαρακτηρίζεται μάλιστα από βάθος χρόνου.

- Ο αστυνομικός της γειτονιάς

Ο αστυνομικός της γειτονιάς είναι ένας θεσμός που εδραιώνεται όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια και εντάσσεται στο γενικότερο πνεύμα και φιλοσοφία της κοινοτικής αστυνόμευσης. Στόχος αυτής της νέας μορφής αστυνόμευσης είναι η άμεση επαφή μιας ομάδας αστυνομικών με τους πολίτες μιας συγκεκριμένης συνοικίας. Η συμμετοχή και συνεργασία των πολιτών και των κοινοτικών φορέων παίζουν καταλυτικό ρόλο στην αποτελεσματική λειτουργία του θεσμού.

Δεδομένου ότι αυτό το μοντέλο αστυνόμευσης, όπως προαναφέρθηκε, εστιάζει τη λειτουργία του σε εξαιρετικά περιορισμένο χώρο, δηλαδή τη γειτονιά, τη συνοικία, περιοχές που αποτελούν τον μικρόκοσμο της ευρύτερης κοινότητας, η κοινωνική αποδοχή αυτής της μορφής αστυνόμευσης αυξάνεται διαρκώς τα τελευταία χρόνια. Τούτο οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στην μονιμότητα της επαφής του αστυνομικού¹⁰¹ με τον πολίτη σε καθημερινή βάση, στην ίδια συνοικία-γειτονιά, γεγονός που λειτουργεί ενθαρρυντικά και συμβάλει στην εδραίωση κλίματος εμπιστοσύνης, ενώ, παράλληλα, λειτουργεί και αποτρεπτικά στην παροχή ευκαιριών διάπραξης εγκληματικών ενεργειών.

Παρότι ο αστυνομικός της γειτονιάς θεωρείται ως σύγχρονη μορφή αστυνόμευσης, πρέπει να επισημάνουμε ότι η εφαρμογή όλου του

¹⁰¹ A. Normandeau, 2006, σ. 320

εγχειρήματος βασίζεται στην παραδοσιακή λειτουργία της αστυνομίας και στις πρώτες μορφές αστυνόμευσης που εφαρμόστηκαν στις αρχές του προηγούμενου αιώνα.

Εκείνη την περίοδο η αστυνομία στερούνταν της σημερινής προηγμένης τεχνολογίας και η αστυνόμευση στηρίζονταν αποκλειστικά στη διαπροσωπική επαφή του αστυνομικών και πολιτών. Η νέα διαμορφωθείσα κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα οι αστυνομικοί να επιφορτισθούν, πέραν των αστυνομικών καθηκόντων τους σε σχέση με την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος, και με άλλα καθήκοντα και υποχρεώσεις τα περισσότερα των οποίων ήταν και συνεχίζουν να είναι ξένα προς την αποστολή τους.

Ο επιπρόσθετος φόρτος εργασίας και τα ξένα προς την αποστολή έργα της αστυνομίας, όπως ήταν αναμενόμενο στερήσαν τη δυνατότητα της αστυνομικής παρουσίας σε κάθε γειτονιά σε καθημερινή βάση, με αποτέλεσμα να διακοπεί η διαπροσωπική σχέση και επαφή αστυνομικού και πολίτη. Προκειμένου να καλυφθεί το κενό που δημιουργήθηκε από τη διακοπή της καθημερινής επαφής αστυνομικού με τον πολίτη, οι προσπάθειες της αστυνομίας εστιάσθηκαν στη χρήση και στην αξιοποίηση της τεχνολογίας (μεταφορικά μέσα, ασύρματες επικοινωνίες, βάσεις δεδομένων, κλπ), που βεβαίως πολλά και σημαντικά προσέφεραν στο έργο της αστυνομίας, χωρίς όμως να καταφέρουν να καλύψουν το κενό της άμεσης διαπροσωπικής επαφής και σχέσης αστυνομίας και πολίτη. Έτσι χάθηκε, με την πάροδο του χρόνου, ο αστυνομικός από τη γειτονιά και συνάμα χάθηκε και η καθημερινή ανθρώπινη επαφή του αστυνομικού με τον πολίτη. Αυτή η παραδοσιακή μορφή αστυνόμευσης της γειτονιάς, επανέρχεται στο προσκήνιο σήμερα ως νέα και σύγχρονη μορφή αστυνόμευσης.

- Η εθελοντική αστυνόμευση

Η εθελοντική αστυνόμευση βασίζεται στην εκούσια και ανιδιοτελή συμμετοχή των πολιτών στις προσπάθειες της αστυνομίας να καταπολεμήσει το έγκλημα και να προσφέρει τις καλύτερες δυνατές υπηρεσίες στο κοινωνικό σύνολο. Υλοποιείται με την ενεργή και ουσιαστική συμμετοχή των ίδιων των πολιτών.

Μπορεί να φαίνεται ιδιαίτερα ελκυστική από κοινωνικής πλευράς, τα προβλήματα που αναφύονται στην υλοποίηση ενός τέτοιου θεσμού, τόσο από πρακτικής όσο και από νομικής άποψης, παρουσιάζουν ανυπέρβλητες δυσκολίες. Ανασταλτικός παράγοντας στην εφαρμογή της εθελοντικής αστυνόμευσης αποτελεί και η ιδιομορφία των αστυνομικών καθηκόντων που συχνά άπτονται της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών που προστατεύονται από θεμελιώδεις συνταγματικούς κανόνες. Σε ένα τέτοιο αυστηρό νομικό πλαίσιο, η ανάθεση αστυνομικών καθηκόντων, έστω και σε περιορισμένη μορφή, δημιουργεί εύλογα ερωτήματα αναφορικά τόσο με τη νομιμότητα ανάθεσης και εκτέλεσης αστυνομικών καθηκόντων από εθελοντές πολίτες, όσο και από πλευράς αποτελεσματικότητας υπό την ευρεία έννοια του όρου της αστυνόμευσης.

- «Ασφαλείς πόλεις»

Στην Ελλάδα το 1999 εφαρμόσθηκε στην αρχή πιλοτικά το πρόγραμμα αστυνόμευσης «Ασφαλείς Πόλεις» σε μία προσπάθεια αποτελεσματικότερης πρόληψης και καταστολής του εγκλήματος. Το εν λόγω σχέδιο περιλαμβάνει καλύτερο σχεδιασμό και συντονισμό των αστυνομικών υπηρεσιών, ακριβή γνώση των γεωγραφικών απεικονίσεων της εγκληματικότητας (ποιοτικών και

ποσοτικών), αύξηση πεζών περιπολιών, διαρκής επιτήρηση και φρούρηση ευπαθών στόχων.

Το σχέδιο αυτό περιελάμβανε τη χαρτογράφηση περιοχών για μελέτη ιδιοτυπίας της γεωγραφικής περιοχής, καθώς και εντοπισμό περιοχών που έχουν ανάγκη ενίσχυσης αστυνόμευσης και ελέγχου¹⁰².

Με την χαρτογράφηση επιτυγχάνεται καλύτερη ανακατανομή των αστυνομικών δυνάμεων και επαναπροσανατολισμός της επιχειρησιακής δράσης των διωκτικών αρχών. Έτσι καθιερώθηκαν οι πεζές περιπολίες με έμφαση τις προβληματικές περιοχές με κύριο άξονα της πρόληψη και έχοντας κατά νου το πρότυπο της αστυνομίας της εγγύτητας.

Οι πεζές περιπολίες έχουν μία κατεξοχήν προληπτική και αποτρεπτική αποστολή: Αποτελεσματική πρόληψη αντικοινωνικών συμπεριφορών. Εγγύηση δημόσιας τάξης. Σταδιακή διαμόρφωση συνθηκών προεγκληματικής κατάστασης. Απαιτείται μεγάλη βουλευτική και ψυχική προετοιμασία από την πλευρά του δράστη. Ορθή γνώση από πλευράς αστυνομικών των ιδιαιτέρων προβλημάτων εγκληματικότητας που παρουσιάζει ο υπό-αστυνόμευση χώρος και καλύτερη αντιμετώπιση εγκληματογόνων αιτιών. (εξωτ. σχολικές μονάδες, εγκατάλειψη χτισμάτων). Ανάπτυξη αισθηματικής ασφάλειας των ίδιων των πολιτών. Εδραίωση κλίματος εμπιστοσύνης και επικοινωνίας με κοινότητα. Περιορίζουν τη διαθεσιμότητα των ευκαιριών, από τις οποίες θα επωφεληθούν οι επίδοξοι δράστες για να υλοποιήσουν τους εγκληματικούς στόχους, αυξάνοντας το κόστος και η διακινδύνευση της σχεδιαζόμενης εγκληματικής επιχείρησης.

¹⁰² Ε. Λαμπροπούλου, 1994, σ. 78-81

- Ομάδα ΔΙ.ΑΣ.

Ονομάζεται το νέο όπλο που επιστρατεύει η ΕΛ.ΑΣ με στόχο να μειώσει τους αυξανόμενους δείκτες της εγκληματικότητας. Είναι το ακρωνύμιο της δίκυκλης αστυνόμευσης, ονομασία που επιλέχθηκε από το υπουργείο Προστασίας του Πολίτη για τη νέα υπηρεσία που θα αποτελεί¹⁰³, την αιχμή του δόρατος για την αντιμετώπιση του καθημερινού εγκλήματος. Αποτελεί μία αστυνομική ομάδα κρούσης που θα έχει τη δυνατότητα να εκτελεί περιπολίες και εκτός του κέντρου της Αθήνας και θα μπορεί να επεμβαίνει σε γρήγορο χρόνο σε διάφορα περιστατικά.

Σύμφωνα με το οργανόγραμμα της Αστυνομίας, η ΔΙ.ΑΣ. σχηματίσθηκε για την αντιμετώπιση των «καταδρομικών» επιθέσεων των αναρχικών, αλλά χρησιμοποιήθηκε και στην αντιμετώπιση εγκληματικών περιστατικών στο κέντρο της Αθήνας.

Κριτική αποτίμηση

Σύμφωνα με μία έρευνα του Συμβουλίου της Ευρώπης, το προσωπικό των ιδιωτικών εταιριών αστυνόμευσης είναι σε μερικές χώρες ισάριθμο με το προσωπικό της αστυνομίας¹⁰⁴. Κρίνεται απαραίτητο να ρυθμιστούν νομοθετικά και με σαφείς όρους τα όρια και οι δραστηριότητές του για να αποφεύγονται παράτυπες και καταχρηστικές παρεμβάσεις εις βάρος νόμιμων και ανυποψίαστων πολιτών.

¹⁰³ <http://www.tanea.gr/default.asp?pid=2&artid=4558998&ct=1>

¹⁰⁴ Α. Τσήτουρα, 2003, σ. 27-29

Η ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της ιδιωτικής αστυνομίας στηρίζεται στο φόβο της θυματοποίησης του πολίτη, καλλιεργώντας το φόβο του εγκλήματος. Προβληματισμός ωστόσο τίθεται τόσο για το σεβασμό των ατομικών μας ελευθεριών, όσο και για το ότι το κόστος των υπηρεσιών τους έρχεται συχνά στους ώμους όλων των πολιτών. Η ιδιωτικοποίηση της ασφάλειας ενισχύει την ανισότητα, εφόσον δεν έχουν όλοι οι πολίτες τη δυνατότητα να αγοράσουν ασφάλεια και προστασία και να επιλέξουν λιγότερο εγκληματογενείς ζώνες. Το γεγονός αυτό οξύνει τις υπάρχουσες κοινωνικές ανισότητες μεταξύ όσων έχουν οικονομική ευχέρεια να επιλέξουν μέτρα αυτοπροστασίας και εκείνων που είναι υποχρεωμένοι να αρκεστούν στις κρατικές μόνο υπηρεσίες που προσφέρονται¹⁰⁵.

Όσον αφορά την κοινοτική αστυνόμευση, τα αποτελέσματα σχετικών ερευνών¹⁰⁶ έχουν δείξει ότι η στενότερη συνεργασία μεταξύ κοινότητας και αστυνομίας αυξάνει το επίπεδο ικανοποίησης των πολιτών απέναντι στις αστυνομικές υπηρεσίες, μειώνουν το φόβο του εγκλήματος και γενικότερα βελτιώνουν το επίπεδο ζωής της κοινότητας. Έρευνες που έγιναν σε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες, όπως, για παράδειγμα, στο Ηνωμένο Βασίλειο, στο Βέλγιο¹⁰⁷, ανέδειξαν σοβαρά προβλήματα στην εφαρμογή του μοντέλου λόγω της απροθυμίας των πολιτών. Συγκεκριμένα, τα προβλήματα που οδήγησαν να εφαρμοστεί η κοινοτική αστυνόμευση, εστιάζονται στα εξής σημεία¹⁰⁸:

¹⁰⁵ Conseil de l' Europe, Rapport sur la descriminalisation, Strasbourg, όπου παραπέμπεται στο Χ. Ζαραφωνίτου, 2002, σ.81

¹⁰⁶ Willard O. & Bartgis E., 1998. σ. 490-504

¹⁰⁷ www.astynomia.gr

¹⁰⁸ J. Worall, 2003, σ. 64-87

- Η δυσaráσκεια των μειονοτήτων ιδίως σε «πολυφυλετικές» κοινωνίες, απέναντι στη δράση και στη συμπεριφορά αστυνομικών προς τα μέλη τους.
- Η έλλειψη άμεσης ανταπόκρισης της αστυνομίας στα αιτήματα και στις ανάγκες των πολιτών και της κοινότητας.
- Η μειωμένη αποτελεσματικότητα της αστυνομίας στην πρόληψη της εγκληματικότητας, σε συνδυασμό με την έξαρση της μικροεγκληματικότητας και την επακόλουθη αύξηση του αισθήματος ανασφάλειας των πολιτών.
- Η αλλαγή του παραδοσιακού τρόπου δράσης και αστυνόμευσης των αστυνομικών μέσα από εποχούμενες περιπολίες και τη χρήση νέων τεχνολογιών, που εξαλείφουν την αμεσότητα στις επαφές αστυνομικών και πολιτών.
- Η αναγκαιότητα για την καλλιέργεια και την ανάπτυξη διαπροσωπικών επαφών μεταξύ αστυνομικών και πολιτών που συμβάλουν στη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης.
- Η αναγκαιότητα για την ενεργή συμμετοχή των πολιτών και των κοινοτικών φορέων στα προγράμματα και τις δράσεις της αστυνομίας στην πρόληψη της εγκληματικότητας.

Ούτε η εθελοντική αστυνόμευση θα λέγαμε πως τυγχάνει ευρείας χρήσης στην Ευρώπη, με εξαίρεση το Ηνωμένο Βασίλειο¹⁰⁹. Οι Βρετανικές αστυνομικές αρχές διεκδικούν παγκόσμια πρωτοτυπία έχοντας σε ισχύ ένα ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο εθελοντισμού στην αστυνομία από τις αρχές του περασμένου αιώνα. Η εφαρμογή του θεσμού συνεχίζει να αποδίδει θετικά

¹⁰⁹ [www . policecouldyou . co . uk](http://www.policecouldyou.co.uk)

αποτελέσματα, ενώ ακόμη και σήμερα τυγχάνει εξαιρετικής αποδοχής από τη Βρετανική κοινωνία καθόσον η προσέλευση εθελοντών αστυνομικών διατηρείται σε υψηλά επίπεδα.

Αξίζει να σημειωθεί τέλος, πως η ομάδα της Δίκυκλης Αστυνόμευσης (ΔΙ.ΑΣ) που κατά το πρώτο δίμηνο λειτουργίας της εμφανίζεται ιδιαίτερα αποτελεσματική¹¹⁰. Σύμφωνα με τα στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα το Αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ., από τον Απρίλιο που συστάθηκε και έπιασε δουλειά στους δρόμους της Αττικής η συγκεκριμένη υπηρεσία, καταγράφονται σημαντικές διαφοροποιήσεις στα επίπεδα εγκληματικότητας. Έτσι στην Αττική, από την ημέρα εφαρμογής του εν λόγω προγράμματος, μειώθηκαν κατά 29,39% οι πάσης φύσεως ληστείες (από 507 τον μήνα Μάρτιο σε 358 τον Απρίλιο). Κατά 18,14% μειώθηκαν οι κλοπές - διαρρήξεις (από 5.584 τον Μάρτιο σε 4.571 τον Απρίλιο), ενώ κατά 12,20% μειώθηκαν οι κλοπές αυτοκινήτων (από 1.353 τον μήνα Μάρτιο σε 1.188 τον Απρίλιο). Στη Θεσσαλονίκη οι ληστείες μειώθηκαν κατά 39,39% (από 66 το Μάρτιο σε 40 τον Απρίλιο), ενώ κατά 26,19% μειώθηκαν οι κλοπές - διαρρήξεις (από 1.256 τον μήνα Μάρτιο σε 927 τον μήνα Απρίλιο). Από το Αρχηγείο της ΕΛ.ΑΣ έχει ήδη αρχίσει η εκπαίδευση 1.060 επιπλέον αστυνομικών, προκειμένου να αναλάβουν υπηρεσία και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας.

Αν και δεν είναι σίγουρο κατά πόσον η πτώση στα ποσοστά της εγκληματικότητας τέτοιου τύπου μπορεί να αποδοθεί στην ενεργοποίηση της ομάδας ΔΙΑΣ, γεγονός είναι ότι οι δικυκλιστές έχουν κάνει αισθητή την παρουσία τους εμπεδώνοντας σε πολλές γειτονίες της Αθήνας αυξημένο αίσθημα ασφάλειας

¹¹⁰ www.astynomia.gr

Κλείνοντας με αυτό το κεφάλαιο θα πρέπει να συνειδητοποιήσουμε πως οι πεζές περιπολίες δεν πρέπει να αποτελούν πανάκεια για την αντιμετώπιση των εν λόγω προβλημάτων. Συνιστούν όμως μέρος μίας συνολικότερης στρατηγικής για την προστασία της δημόσιας ασφάλειας στο επίπεδο της κοινότητας (κριτήρια – προτεραιότητες προσδιορισμένα με βάση τις ειδικές ανάγκες της ίδιας της κοινότητας)¹¹¹.

Κεφάλαιο Τρίτο

Ατομικές προσπάθειες πρόληψης της εγκληματικότητας σε κοινοτικό επίπεδο

3.1. Κοινοτικό – συμμετοχικό πρότυπο

Όπως είδαμε και στο τελευταίο κεφάλαιο του πρώτου μέρους, στα τέλη της δεκαετίας του '70 τόσο σε κοινωνικό όσο σε πολιτικό επίπεδο είναι ευρέως διαδεδομένη η συνείδηση χρεωκοπίας μίας πολιτικής ελέγχου του εγκλήματος μέσω της ποινικής καταστολής¹¹². Οι δυσλειτουργίες της γραφειοκρατικής διοικητικής μηχανής, η έλλειψη συντονισμού των δράσεων και η αδυναμία των κρατικών φορέων να επιληφθούν άμεσα και αποτελεσματικά των κοινωνικών προβλημάτων, όπως αυτού της μικρομεσαίας εγκληματικότητας αποτέλεσαν σταθερά σημεία κριτικής απέναντι σ' ένα κράτος με μειωμένη επιχειρησιακή και διαχειριστική εμβέλεια.

Παράλληλα, οι επικρατούσες οικονομικές συνθήκες και η δημοσιονομική λιτότητα που κήρυξαν οι κυβερνήσεις που ακολούθησαν, επέβαλαν την

¹¹¹ Θ. Παπαθεοδώρου, 2002, σ.111-118

¹¹² McLaughlin E., "Zero tolerance", The Sage Dictionary of Criminology, όπου παραπέμπεται στο Σπινέλλη, 2005 σ.59

απεμπλοκή της κρατικής μηχανής από προβλήματα του κοινωνικού χώρου, η πολυπλοκότητα των οποίων καθιστούσε ασύμφορη και αναποτελεσματική την αντιμετώπιση τους. Έτσι, η υποχώρηση του κοινωνικού κράτους συνδυάστηκε με την αναζήτηση νέων εταίρων για την κατοχύρωση της δημόσιας ασφάλειας, όπως ακριβώς έγινε και σε άλλους τομείς της κοινωνικής οργάνωσης (οικονομία, υγεία) και τη μετάθεση αρμοδιοτήτων από το κέντρο στην περιφέρεια, από τους κρατικούς οργανισμούς στους πολίτες και από το δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, η κοινότητα γρήγορα ανεδείχθη στον ιδεώδη χώρο αντιμετώπισης της εγκληματικότητας. Επιστήμονες κάθε ιδεολογίας και εκπρόσωποι όλου του πολιτικού φάσματος οραματίστηκαν την αναβίωση του κοινοτισμού και της κοινοτικής εγγύτητας, ως το μόνο αποτελεσματικό όπλο απέναντι στην αύξηση των τιμών του εγκλήματος και του διογκούμενου αισθήματος ανασφάλειας των πολιτών.

Η κατοχύρωση της δημόσιας ασφάλειας επιχειρείται σε οριζόντιο επίπεδο σ' ένα πλαίσιο αποκέντρωσης και εξειδίκευσης των λειτουργιών της αντεγκληματικής πολιτικής, με παράλληλη ανάδειξη πολιτικών προσαρμοσμένων στα προβλήματα και τις ιδιομορφίες του τοπικού χώρου.

Η συμπαραγωγή της δημόσιας ασφάλειας προϋποθέτει την αποκέντρωση των δράσεων της αντεγκληματικής πολιτικής και την ύπαρξη ενός κεντρικού και ενιαίου πόλου σχεδίασης, οργάνωσης και συντονισμού. Στη διαδικασία αυτή το κράτος παραμένει κύριος αρωγός αλλά και ουσιαστικός ελεγκτής των αναληφθεισών πρωτοβουλιών από τις τοπικές κοινωνίες, μέσα από μία προσπάθεια συντονισμού του έργου τους. Από την πλευρά τους οι κοινότητες καλούνται να αποτελέσουν τον κύριο μοχλό διασύνδεσης της αντεγκληματικής

πολιτικής με την ευρύτερη κοινωνική πολιτική, συμβάλλοντας σταδιακά στην εμπέδωση του αισθήματος ασφάλειας και στην αποκλιμάκωση της ποινικής καταστολής.

Βασικές προϋποθέσεις λοιπόν αυτού του μοντέλου είναι η συμμετοχή του κοινού και η διεταιρικότητα¹¹³: η συνεργασία δομείται μεταξύ κεντρικής εξουσίας και τοπικής αυτοδιοίκησης, κυβερνητικών και μη οργανώσεων, εκπαιδευτικών φορέων και πολιτών. Ανακατανέμονται οι αρμοδιότητες μεταξύ εθνικής και τοπικής κυβέρνησης και η συμμετοχή των πολιτών κρίνεται πολύτιμη, είτε μέσα από ατομικές πρωτοβουλίες (δυσχέραση στόχου, εξουδετέρωση ευκαιριών διάπραξης), είτε συλλογικά (επιτήρηση της γειτονιάς). Σε τοπικό επίπεδο φαίνεται να αμβλύνονται οι όποιες δυσχέριες εφαρμογής που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικές πολιτικές σε εθνικό επίπεδο (προβλήματα συντονισμού), ανιχνεύονται καλύτερα οι κοινωνικές ανισότητες και τα προβλήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης (παράγοντες που αναφέραμε και προηγουμένως που συνδέονται με παραβατική συμπεριφορά).

Προγράμματα κοινοτικής πρόληψης εφαρμόσθηκαν πρώτα στις ΗΠΑ και στη συνέχεια στην Ευρώπη με πρώτη τη Μ.Βρετανία, τη δεκαετία του 1980. Προσπάθησαν να εφαρμοστούν στρατηγικές μείωσης της εγκληματικότητας της περιοχής, που περιλαμβάνουν τεχνικής φύσης μέτρα για την αυτοπροστασία των πολιτών, μέχρι την ανάλυση μελετών για την γεωγραφική κατανομή της εγκληματικότητας και παρεμβάσεις στην οικιστική δόμηση και την αρχιτεκτονική του τοπικού χώρου¹¹⁴. Από την άλλη, μέσα από τις νέες μορφές κοινοτικής αστυνόμευσης ή αστυνόμευσης της εγγύτητας (community

¹¹³ Θ. Παπαθεοδώρου, 2002, σ.274-275

¹¹⁴ ό.π.

policing), η αστυνομία επαναπροσδιορίζει το έργο της και από έναν αυστηρά κατασταλτικό χαρακτήρα, αποκτά ένα νέο προληπτικό ρόλο με ευρύτερη κοινωνική διάσταση. Οι αστυνομικοί πραγματοποιούν πεζές περιπολίες και συνεργάζονται διαρκώς με τους πολίτες αναλαμβάνοντας έναν ρόλο κοινωνικού παρατηρητή και διαμεσολαβητή στην αντιμετώπιση και επίλυση καθημερινών κοινωνικών προβλημάτων, που αφορούν την ποιότητα ζωής και την κατοχύρωση του αισθήματος ασφάλειας των πολιτών.

Μία από τις σημαντικότερες πρωτοβουλίες των πολιτών που αναφέρεται στην κινητοποίηση τους για την ασφάλεια της γειτονιάς (Neighbourhood Watch)¹¹⁵ και βρήκε ευρεία απήχηση σε πολλές χώρες είναι η οργάνωση πεζών περιπολιών (ιδίως τις νυκτερινές ώρες) στις συνοικίες και η περιφρούρηση δημόσιων χώρων, όπως πάρκων, σχολείων και νοσοκομείων. Οι πολίτες καταγράφουν ύποπτες κινήσεις, πληροφορούν τους υπόλοιπους δημότες, επεμβαίνουν δραστικά για την αποφυγή προεγκληματικών καταστάσεων και ζητούν την παρέμβαση των θεσμικών φορέων, της αστυνομίας και της εισαγγελίας όταν χρειάζεται. Η στελέχωση τέτοιων ομάδων γίνεται είτε εθελοντικά είτε στη βάση παροχής οικονομικών ωφελημάτων όπως για παράδειγμα επιτεύχθηκε η συμμετοχή των οδηγών ταξί στην εξιχνίαση και αποτροπή αδικημάτων στην περιοχή που συνήθως κυκλοφορούν.

Η μορφή, το περιεχόμενο και οι τοπικές πολιτικές πρόληψης διαφοροποιούνται χωροχρονικά. Οι διαφοροποιήσεις γίνονται εμφανείς από χώρα σε χώρα και οφείλονται στο διαφορετικό φιλοσοφικό-ιδεολογικό πλαίσιο που διαπνέει τις κοινωνικές πολιτικές τους¹¹⁶. Στις χώρες όπως οι ΗΠΑ, ο

¹¹⁵ www.wikipedia.org

¹¹⁶ Χ. Ζαραφωνίτου, 2003, σ.21

Καναδάς και η Αγγλία, οι πολίτες συμμετέχουν με προθυμία τόσο «παθητικής άμυνας»¹¹⁷ (διάφορες στρατηγικές περιστασιακής πρόληψης), όσο και «επιθετικής άμυνας» (συνεργασία με την αστυνομία). Σε χώρες όπως η Γαλλία, η μορφή της πρόληψης βασίζεται κυρίως σε πρωτοβουλίες πολιτών όσον αφορά τη βελτίωση των συνθηκών ζωής (επανασύσταση του κοινωνικού ιστού, ενεργοποίηση κοινωνικής αλληλεγγύης).

Πρόκειται για στρατηγική υπευθυνοποίησης των πολιτών, όπου περιλαμβάνει νέες τεχνικές με τις οποίες η σύγχρονη κοινωνία επιχειρεί να αφυπνίσει και να υποκινήσει, άτομα, οργανώσεις και ομάδες να αναλάβουν δράση για την αυτοπροστασία τους πλαισιώνοντας πρωτοβουλίες αντεγκληματικού χαρακτήρα. Εγκαταλείπεται¹¹⁸ η εικόνα του πολίτη που περιμένει ήσυχος και αμέτοχος από την κρατική μέριμνα να φροντίσει γι' αυτόν τη δημόσια ασφάλεια. Η νέα εικόνα είναι ότι και ο ίδιος μετέχει, ξαγρυπνά και βοηθά τόσο για το καλό του ίδιου όσο και των συμπολιτών του. Η τιμωρητικότητα αποτελεί εμπόδιο στην σωστή εφαρμογή του συμμετοχικού προτύπου και τονίζεται η σημασία της ευρείας συμμετοχής του κοινού ως βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητά του¹¹⁹.

Αναμφισβήτητα η ενεργοποίηση του κοινού στη προσφορά βοήθειας στην πρόληψη του εγκλήματος μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα πολύτιμη, όμως μπορεί να προκαλέσει στον πολίτη κάποια ανασφάλεια αφού μπορεί να ερμηνευτεί η βοήθεια αυτή ως αδυναμία της αστυνομίας να προσφέρει την προστασία από το έγκλημα. Επίσης υπάρχει κίνδυνος η ανάθεση διάφορων

¹¹⁷ F. Bailleau & G. Garioud, 1994, όπου παραπέμπεται από τη Χ. Ζαραφωνίτου, 2003, σ.21.

¹¹⁸ Σ. Αλεξιάδης, 2004, σ.292-293

¹¹⁹ Χ. Ζαραφωνίτου, 2003, σ. 14-18

καθηκόντων σε πολίτες να παραβιάσει συνταγματικά κατοχυρωμένα ανθρώπινα δικαιώματα.

Αφού όπως αναφέρθηκε προηγουμένως ότι σε τοπικό άλλωστε επίπεδο ανιχνεύονται τα κοινωνικά προβλήματα και κατά βάση δημιουργούνται (κοινωνικές ανισότητες, προβλήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης, βασικό πνεύμα που πρέπει να διαπνέεται από αυτό το πρότυπο είναι η κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη και όχι μία απλή «συμπαραράσταση». Η πρόληψη να αφορά όλους, να μην εξειδικεύεται σε συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες. Οι τυχόν υπερβάσεις μπορούν να οδηγήσουν σε συγκρούσεις και παραβιάσεις συνταγματικών δικαιωμάτων. Το συμμετοχικό εγχείρημα θα πρέπει να έχει ένα σφαιρικό πρόγραμμα δράσης και να μην εξειδικεύεται κάπου καθώς επίσης και η συμμετοχή του κοινού να είναι ενεργός και να μην γίνεται για τους τύπους. Παρεκτροπές του προτύπου αυτού μπορεί να είναι λόγω: ανακριβής πληροφόρησης, ο φόβος του εγκλήματος επηρεάζει όπως αναφέραμε προς το χειρότερο τις αντιδράσεις και η πολιτική εκμετάλλευση του φαινομένου¹²⁰.

Οι κάτοικοι της περιοχής, οι γονείς, οι συνταξιούχοι, οι σχολικές αρχές και ιδίως οι έμποροι και οι καταστηματαρχές καλούνται να δράσουν συνδιαχειριστικά με το κράτος για την διατήρηση της τάξης, καθώς η ασφάλεια είναι άμεσα συναρτώμενη με την ποιότητα ζωής και την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής τους.

Μια σημαντική διαφορά που εντοπίζεται με βάση τις δύο προηγούμενες στρατηγικές αντιμετώπισης της εγκληματικότητας είναι πως στο συμμετοχικό

¹²⁰ Χ. Ζαραφωνίτου, 2003, σ.17

– κοινοτικό πρότυπο είναι ασαφές¹²¹ τα όρια πολιτών και αστυνομίας και δεν θεωρούνται εκτός του κοινωνικού συνόλου, άτομα με παραβατική συμπεριφορά. Σε αντίθεση με το πρότυπο «μηδενικής ανοχής» όπου τα όρια είναι ξεκάθαρα, κηρύσσονται έκπτωτοι όσοι παραβαίνουν το νόμο (ακόμη και οι μικρο-παραβάσεις).

3.2. Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας

Η Γαλλία¹²² τη δεκαετία του 1980 θεμελίωσε αυτό το σύγχρονο μοντέλο πρόληψης σε τοπικό επίπεδο, υπό διαφορετικές μορφές επεκτάθηκε σε άλλες χώρες όπως Σουηδία, Αγγλία, Βέλγιο και Ολλανδία. Στην Ελλάδα το 1999 εφαρμόστηκαν για πρώτη φορά. Τα τοπικά Συμβούλια πρόληψης της Εγκληματικότητας (ΤοΣΠΕ)¹²³ έχουν ως γνώμονα την καταγραφή και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο καθώς έτσι εξιχνιάζεται πιο εύκολα το έγκλημα και μπορούν να ανευρεθούν πιο αποτελεσματικές λύσεις. Είναι κατεξοχήν φορείς που προωθούν την δημόσια ασφάλεια και μπορούν να αντιμετωπίσουν έγκαιρα την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά. Ασφαλώς το κράτος έχει τον πρωταγωνιστικό ρόλο και τον συντονισμό των κινήσεων, η τοπική αυτοδιοίκηση, κοινωνικοί φορείς και πολίτες έχουν τη δυνατότητα να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν τις εκάστοτε πολιτικές πρόληψης. Τα τελευταία χρόνια έχει ιδρυθεί ένα Ευρωπαϊκό Δίκτυο για

¹²¹ S. Herbert, 2001, σ. 445-462

¹²² Χ. Ζαραφονίτου, 2003, σ. 64-65 & 61-62. Με πρωτοβουλία του προγράμματος «σύγκρουση προς επίλυση», το πολιτιστικό πάρκο La Villette, όπου ήταν κέντρο σύγκρουσης και παραβατικότητας, μετατράπηκε σε τόπο ενσωμάτωσης των νέων. Επίσης το πρόγραμμα «θερμά καλοκαίρια», εφαρμόστηκε λόγω της αναταραχής των γαλλικών πόλεων από τη μη ενσωμάτωση «περιθωριοποιημένων ομάδων», με θετικά αποτελέσματα.

¹²³ Χ. Ζαραφονίτου, 2003, σ. 163-179

Πρόληψη του Εγκλήματος (EUCPN, δηλ. EU Crime Prevention Network), που συντονίζει τη δράση των κρατών στον τομέα αυτόν και καθιστά ευρύτερα γνωστές τις λεγόμενες «καλές πρακτικές» που εφαρμόζουν διάφορες χώρες για την πρόληψη της παραβατικής συμπεριφοράς.

Η τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο κυρίως στην πρόληψη όσο και στην καταστολή όπως¹²⁴:

- Συμμετέχοντας σε δραστηριότητες (θέμα ενημέρωσης κοινού με πληροφοριακό υλικό με θέματα ναρκωτικών ή σεξουαλικής υγείας)
- Δημιουργώντας κέντρα αθλητισμού, πολιτιστικών και ψυχαγωγικών εκδηλώσεων (κυρίως για άτομα που είναι απομονωμένα)
- Διοργανώνοντας σεμινάρια σε γονείς για θέματα ανατροφής
- Βοηθώντας τους νέους να βρουν εργασία και παραδίδοντας μαθήματα σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού.
- Παρέχοντας νομική βοήθεια σε θύματα εγκλημάτων.
- Συγκρότηση ομάδων για συμπάρασταση ατόμων κοινωνικά αποκλεισμένων (λαθρομετανάστες, αποφυλακισμένους, ηλικιωμένους).
- Ανάπτυξη κοινοτικής διαμεσολάβησης (λόγω της ατελέσφορης συχνά ποινικής δικαιοσύνης και του στιγματισμού του δράστη αναπτύχθηκε αυτή η εναλλακτική οδός σε πολλές χώρες όπως Γερμανία, Σουηδία κ.ά.).
- Εκπόνηση και εφαρμογή προγραμμάτων κοινωφελούς εργασίας.
- Ενημερώνει τους αρμόδιους φορείς, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και το κοινό, σχετικά με τα σύγχρονα μέτρα πρόληψης.

¹²⁴ ό.π.

- Ενθαρρύνει τη δημιουργία περιφερειακών συμβουλίων πρόληψης της εγκληματικότητας σε οποιοδήποτε επίπεδο.
- Προτείνει τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων πρόληψης.
- Παρακολουθεί και αξιολογεί τα εφαρμοζόμενα από το κράτος, την τοπική αυτοδιοίκηση ή την ιδιωτική πρωτοβουλία προγράμματα πρόληψης και σχεδιάζει τέτοια προγράμματα.
- Διατυπώνει τη γνώμη του, ύστερα από πρόσκληση ή αυτεπάγγελτα, για τη σκοπιμότητα και αποτελεσματικότητα μέτρων πρόληψης που προγραμματίζονται.
- Συλλέγει στατιστικά και ερευνητικά δεδομένα που αναφέρονται στην εγκληματικότητα.
- Διεξάγει ή αναθέτει έρευνες σχετικές με την πρόληψη.
- Πραγματοποιεί ενημερωτικά ή εκπαιδευτικά προγράμματα στον τομέα της πρόληψης.
- Συνεργάζεται με διεθνείς οργανισμούς και συμβούλια πρόληψης που λειτουργούν στο εξωτερικό ή το εσωτερικό.

Η φιλοσοφία του εδράζεται στην προώθηση και εμβάθυνση της συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής, καθώς και τη μείωση του αισθήματος της ανασφάλειας μέσω της δραστηριοποίησης των πολιτών για την αντιμετώπιση της μικρομεσαίας εγκληματικότητας. Τα ΤοΣΠΕ είναι φορείς συμπαραγωγής της δημόσιας ασφάλειας και έγκαιρης αντιμετώπισης των γενεσιουργών αιτιών και παραγόντων της παραβατικής συμπεριφοράς.

3.3. Κοινότητες ελεγχόμενης πρόσβασης

Στο τελευταίο υποκεφάλαιο θα γίνει μία αναφορά για τις κοινότητες ελεγχόμενης πρόσβασης, οι οποίες έχουν αρχίσει να αποτελούν κυρίαρχη τάση στην κατοίκηση παγκοσμίως. Οι κοινότητες αυτές είναι μικρές ή μεγάλες ομάδες κατοίκων, περιφραγμένες με τοίχους ή φράκτες και εισόδους ασφαλείας για ελεγχόμενη πρόσβαση. Πρόκειται για αυτόνομες αστικές οντότητες, πολύ λειτουργικές, αλλά και κοινωνικά ομογενείς και κυρίως ασφαλείς, διότι προστατεύονται από τη «βία των πόλεων» μέσα από τη διαμόρφωσή τους, τον τρόπο επιλογής των κατοίκων τους, τους ελέγχους που εξασφαλίζουν έναντι των ξένων στοιχείων. Οι περιοχές κατοικίας «κοινότητες ελεγχόμενης πρόσβασης» θεωρούνται γκετοποιημένες περιοχές. Άνθρωποι που συχνά ανήκουν σε ανώτερα στρώματα, που διαθέτουν εξουσία, αλλά πλέον και άτομα από όλες τις κοινωνικές ομάδες απομονώνονται με τη θέλησή τους σε γκέτο.

Ένας ασφαλής δημόσιος χώρος χαρακτηρίζεται από μέτρα που λαμβάνονται για να δημιουργήσουν την αίσθηση της ασφάλειας, όπως η εγκατάσταση κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης και τοπικής αστυνομικής δύναμης. Αυτόν τον τύπο δημόσιου χώρου τον συναντάμε σε κεντρικά πάρκα στο εξωτερικό, επηρεάζοντας την ανθρώπινη συμπεριφορά και αποκλείοντας συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Ένας συνηθισμένος τρόπος είναι είτε η αστυνόμευση είτε η ηλεκτρονική παρακολούθηση μέσω κλειστού κυκλώματος

Παράλληλα, εκτός από αυτά χρησιμοποιούνται και άλλοι έμμεσοι τρόποι ιδιωτικοποίησης του δημόσιου χώρου, μέσω αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, δημιουργώντας «μη προσπελάσιμους χώρους». Υπάρχουν

είσοδοι και δρόμοι «κρυμμένοι», οι οποίοι είναι γνωστοί μόνο σε λίγους προνομιούχους κατοίκους.

Τις τελευταίες δεκαετίες στις ΗΠΑ όπου οι εκάστοτε κυβερνήσεις προωθούν μαζικές ιδιωτικοποιήσεις που άλλαξαν¹²⁵ τη δομή και τη μορφή της αμερικανικής πολεοδομικής συγκρότησης. Σήμερα περί το 12% του πληθυσμού της Αμερικής (30 εκατομμύρια περίπου) κατοικούν σε 150.000 κοινότητες ελεγχόμενης πρόσβασης. Στις περιοχές ελεγχόμενης πρόσβασης δημόσιος χώρος και δημόσια ιδιοκτησία δεν υπάρχουν. Σε αντίθεση με τις παραδοσιακές κοινότητες που επιτρέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία ανθρώπων, αγαθών και υπηρεσιών, στις κοινότητες ελεγχόμενης πρόσβασης εποπτεύεται αυστηρά ο χώρος αυτός και είναι ένας βασικός λόγος που επέλεξαν οι άνθρωποι να μένουν εκεί. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, Σαουδική Αραβία, Λατινική Αμερική Ελλάδα (Ολυμπιακό χωρίο).

Κριτική αποτίμηση

Η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων του κοινοτικού προτύπου δεν είναι θετική, αφού η συχνότερη διαπίστωση είναι ότι η εγκληματικότητα μετατοπίζεται σε λιγότερο «προστατευμένα» περιβάλλοντα ή σε άλλες μορφές αδικημάτων¹²⁶. Οι κοινωνικοί δεσμοί και η κοινωνική αλληλεγγύη που θεωρούνται προαπαιτούμενα της επιτυχίας είναι σχεδόν ανύπαρκτοι. Η μορφή της σύγχρονης κατοικίας και ο ρυθμός της καθημερινής ζωής δεν ευνοούν την

¹²⁵ Melik R., (2007)

¹²⁶ Χ. Ζαραφωνίτου, 2003, σ.188

ανάπτυξη σταθερών σχέσεων, καθώς και η αύξηση της πληθυσμιακής ετερογένειας εντείνει την αποξένωση και την ξеноφοβία.

Τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της εγκληματικότητας, δεν είχαν ευρεία απήχηση στη χώρα μας¹²⁷, η ανταπόκριση των Δήμων ήταν πολύ μικρή γεγονός που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην έλλειψη κρατικών κονδυλίων για τη λειτουργία του θεσμού αλλά και στην έλλειψη ανάλογης κουλτούρας συμμετοχής των πολιτών σε παρόμοια προγράμματα, στην έλλειψη ενημέρωσής του κοινού, κ.ά..

Για την καλύτερη λειτουργία των Τοπικών Συμβουλίων¹²⁸ χρήσιμο θα είναι να επιτευχθεί μια συνεχής επικοινωνία τους με την κοινωνική υπηρεσία του κάθε δήμου και να ορισθεί από την εν λόγω υπηρεσία κάποιος κοινωνικός λειτουργός, κοινωνιολόγος ή ψυχολόγος (συνήθως ονομάζεται «εμπυχωτής») ως σύνδεσμός της με το Τοπικό Συμβούλιο. Ο ειδικός αυτός επιστήμονας θα έχει ως αποστολή του:

- αφενός να παρακολουθεί τη γενική εικόνα της μικροεγκληματικότητας / παραβατικότητας στην περιοχή του και να θέτει υπόψη του Συμβουλίου τα κοινωνικά εκείνα προβλήματα που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης, ώστε να μην οδηγήσουν σε παραβατικότητα (π.χ. περιοχές με εγκαταλειμμένα ή κακοποιημένα παιδιά σε κάποιες οικογένειες), και
- αφετέρου να μεριμνά για την υλοποίηση των αποφάσεων του Τοπικού Συμβουλίου, σε συνεργασία με τις δημοτικές αρχές.

¹²⁷ Χ. Ζαραφωνίτου, 2003, σ.161-162

¹²⁸ <http://www.poinikos-logos.gr/arxeio/05t2e.html>

Εξάλλου, το ίδιο το Τοπικό Συμβούλιο θα έχει ως βασικό του έργο να προχωρεί σε μια αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων με μεθόδους κοινωνικής πρόληψης, (χωρίς μηνύσεις και χωρίς γενικότερη εμπλοκή της Ποινικής Δικαιοσύνης). Προς τον σκοπό αυτό απαιτείται να ενεργεί το Τοπικό Συμβούλιο σε συνεννόηση με την Κοινωνική Υπηρεσία του Δήμου, τις αστυνομικές και εισαγγελικές αρχές, συλλόγους γονέων, θεραπευτικές κοινότητες και φορείς για την πρόληψη των ναρκωτικών ουσιών, γραφεία ΟΑΕΔ, κ.λπ..

Κοντά στον προαναφερθέντα ειδικό επιστήμονα, τον «εμπυχωτή», θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια ολόκληρη ομάδα εθελοντών που θα λειτουργούν επί καθημερινής βάσεως ως αποδέκτες πληροφοριών για προβλήματα παραβατικότητας με κοινωνικές προεκτάσεις (π.χ. προβλήματα σχολικής και εξωσχολικής βίας) και που θα προσπαθούν να επιλύσουν τα προβλήματα αυτά με συναινετικό τρόπο. Ορισμένοι από αυτούς τους εθελοντές θα μπορούσαν να βοηθούν, ανάλογα με την επαγγελματική τους εξειδίκευση και εμπειρία (π.χ. ψυχολόγοι) ως σύμβουλοι των μαθητών και γονέων στα σχολεία για τυχόν προβλήματα στις γονεϊκές σχέσεις, ως «διαμεσολαβητές» σε αστυνομικά τμήματα (π.χ. πρώην δικαστικοί λειτουργοί) για την επίτευξη προσέγγισης δράστη και θύματος (κυρίως όσον αφορά τα κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα), ως «επόπτες» των εξωτερικών χώρων στα σχολεία, ως συμπαραστάτες στην εξεύρεση εργασίας νεαρών ανέργων ή και αποφυλακιζομένων, ως διοργανωτές εκδηλώσεων για καταπολέμηση της ξеноφοβίας (π.χ. διοργάνωση ενός φεστιβάλ λαϊκών χορών και μουσικής από περισσότερες γειτονικές χώρες), ως επόπτες και συντονιστές στην έκταση εξωιδρυματικών ποινών από καταδικασθέντες. Μπορούν επίσης οι δήμοι να προωθήσουν προγράμματα για τη στήριξη οικογενειών και παιδιών που

έχουν εμπλακεί στην περιπέτεια των ουσιών, για τη λειτουργία κέντρου νέων ευκαιριών και υποστήριξης γυναικών -ιδίως κακοποιημένων- καθώς και για την απασχόληση ειδικού παιδοψυχολόγου στα σχολεία

Από την άλλη μεριά με την ύπαρξη κοινοτήτων ελεγχόμενης πρόσβασης πραγματοποιείται η απόλυτη ρήξη του αστικού ιστού. Οι κάτοικοι των κοινοτήτων αυτών προτιμούν να ζουν σε αυτή την περιφραγμένη κοινότητα λόγω του φόβου αφομοίωσης από ένα υποβαθμισμένο κοινωνικά και οικονομικά περιβάλλον και η αυξημένη εγκληματικότητα τους συγκρατεί ακόμη πιο πολύ. Είναι ένας τρόπος ελέγχου των συνθηκών επιβίωσης. Οι κάτοικοι είναι διατεθειμένοι να διατηρήσουν την περίφραξη – σύνορο, στοιχείο που περιορίζει και την ατομική τους ελευθερία, προκειμένου να αποφύγουν το άγνωστο και του φόβου τους προς το «ξένο». Οι άνθρωποι σε αυτή την κοινότητα αισθάνονται ότι μοιράζονται κάτι κοινό. Κύριο χαρακτηριστικό είναι η αλληλεγγύη. Πολλοί χώροι εξάλλου αρχίζουν και αποκλείονται από την κοινή χρήση, αφού η προσβασιμότητα ελέγχεται με διάφορους τρόπους (οικονομική επιβάρυνση, προδιαγεγραμμένο κοινωνικό status των εισερχομένων κ.ο.κ.). Ο δημόσιος χώρος με την έννοια που είχε κατά παράδοση στερείται από τις βασικές λειτουργίες, υποβιβάζεται, γίνεται όλο και πιο σιωπηλός και άδειος.

Η μορφή των πόλεων δείχνει και το ρυθμό¹²⁹, τη μορφή και τη ποιότητα ζωής των ανθρώπων. Οικογένειες υψηλών και μεσαίων στρωμάτων (που έχουν την οικονομική δυνατότητα) απομακρύνονται από περιοχές (κοινωνικά υποβαθμισμένες περιοχές) όπου επικρατεί ο φόβος του εγκλήματος. Αυτό έχει ως επακόλουθο την επιβάρυνση των εν λόγω περιοχών ακόμη περισσότερο λόγω δημιουργίας «κενού χώρου» όπου συγκεντρώνονται και λειτουργούν

¹²⁹Σ. Αλεξιάδης, 2004, σ.272

κακόφημα κέντρα, διεξάγονται κακόφημες δραστηριότητες, κ.λπ. Την κοινωνική ακολουθεί πολιτισμική και περιβαλλοντική υποβάθμιση, αφού δεν εμφανίζεται κανένα ενδιαφέρον για ανάπτυξη και αναβάθμισή τους. Σε αυτόν λοιπόν τον φαύλο κύκλο δημιουργούνται τελικά στην πόλη περιοχές από κάθε άποψη υποβαθμισμένες, όπου συγκεντρώνουν μεγάλο ποσοστό εγκληματικότητας.

Οι συνοικίες που ζουν οι εύπορες οικογένειες δίνουν μία ειδυλλιακή εικόνα, εφόσον όλα λειτουργούν αρμονικά υπό την προστασία της ιδιωτικής ασφάλειας μέσα σε ένα πνεύμα συνεργασίας και χωρίς εξαναγκασμό. Χτίζονται πολυτελείς κατοικίες μακριά από προβληματικές περιοχές, ώστε να μειώσουν τον βαθμό επικινδυνότητας τέλεσης παραβατικών συμπεριφορών. Δεν υπάρχει φτώχεια, ανεργία και εγκληματικότητα. Αντιμετωπίζονται με καχυποψία άνθρωποι που δεν ανήκουν σε αυτή την ομάδα και μάλιστα με τη χρησιμοποίηση τεχνικών μέσων με τη βοήθεια της σύγχρονης τεχνολογίας (επιτήρηση κλειστού κυκλώματος τηλεόρασης), είτε με επιτήρηση ιδιωτικής αστυνομίας, θέλουν να προλάβουν και να εμποδίσουν την τέλεση τόσο αντικοινωνικών και εγκληματικών συμπεριφορών (αναφερθήκαμε λεπτομερώς στο τελευταίο υποκεφάλαιο του προηγούμενου κεφαλαίου).

Υπάρχει κοινωνικός αποκλεισμός σε μικρές και ετερογενείς ομάδες¹³⁰, οι οποίες αντιμετωπίζονται με καχυποψία. Ο στιγματισμός των «ανασφαλών» περιοχών ωθεί τους κατοίκους να εγκατασταθούν σε περιοχές με ευνοϊκότερες συνθήκες ζωής. Οι περιοχές κατοικίας «κοινοτήτες ελεγχόμενης πρόσβασης» θεωρούνται γκετοποιημένες περιοχές. Άνθρωποι που συχνά ανήκουν σε ανώτερα στρώματα, που διαθέτουν εξουσία, αλλά πλέον και

¹³⁰ Χ. Ζαραφωνίτου, 2002, σ.190

άτομα από όλες τις κοινωνικές ομάδες απομονώνονται με τη θέλησή τους σε γκέτο.

Γενική διαπίστωση είναι πάντως ότι η εγκληματικότητα δεν μειώνεται αλλά μετατοπίζεται¹³¹, μετακυλύεται από τον κοινωνικό χώρο των ευπορότερων τάξεων που φυλάσσεται καλύτερα (οι λεγόμενες συνοικίες φρούρια) προς τον κοινωνικό χώρο των μη προνομιούχων, ενισχύοντας έτσι την δομική επιλεκτικότητα της προστασίας του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Η ασφάλεια, συνεπώς, από κοινωνικό δικαίωμα μετατρέπεται σε καταναλωτικό αγαθό, που ανισοκατανέμεται μέσα στην κοινωνία οξύνοντας την ταξική διαφοροποίηση.

Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί πως όταν τα μέτρα αυτά παίρνονται εν όψει πανικού και ανασφάλειας τα αποτελέσματα είναι αμφιλεγόμενα και η χρήση τους παραβιάζει βασικά θεσπισμένα από το Σύνταγμα δικαιωμάτων. Ο εξοπλισμός του ατόμου του δίνει την ψευδαίσθηση ότι είναι ασφαλής απέναντι στο έγκλημα, όμως μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα επικίνδυνος λόγω κακής χρήσης ή ατυχημάτων.

¹³¹ Σ. Αλεξιάδης, 2004, σ. 269-270

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κλείνοντας την εργασία αυτή θα ήθελα να αναφέρω κάποια συμπεράσματα και ενδεχομένως προβληματισμούς που δημιουργήθηκαν από την εργασία αυτή. Στο πρώτο κεφάλαιο όπου έγινε η μελέτη της αστεακής εγκληματικότητας στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εγκληματολογίας, παρατηρήσαμε ότι πάντα υπήρχε ενδιαφέρον για την εξήγηση της εξάρτησης του περιβάλλοντος με την παραβατική συμπεριφορά. Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν με στόχο τη διευθέτηση του αστεακού περιβάλλοντος για την μείωση της εγκληματικότητας, είδαμε ότι οι πιο κατασταλτικές, είναι και ακραίες στην εφαρμογή τους αλλά και αναποτελεσματικές. Η πολιτική αυτή δεν καταπολεμά το έγκλημα στη «ρίζα» του, αντιθέτως θα λέγαμε ότι δημιουργεί πρόσθετα προβλήματα στιγματίζοντας συγκεκριμένες περιοχές και κοινωνικές ομάδες, καταπατώντας ατομικά δικαιώματα και ενισχύοντας την κοινωνική απομόνωση. Από την άλλη μεριά, το κοινοτικό πλαίσιο δεν εφαρμόστηκε ακριβώς όπως θα έπρεπε, αφού με τα δεδομένα της εποχής, το βασικό «συστατικό» που είναι η κοινωνική συνοχή, απουσιάζει.

Το βάρος της αντεγκληματικής πολιτικής πρέπει να πέσει στην πρόληψη και την προσφυγή στα εναλλακτικά μέτρα, κάτι που απαιτεί όμως ευαισθητοποίηση και συμμετοχή του κοινού, συντονισμό, σχεδιασμό, μεγάλα έργα υποδομής και διεπιστημονική προσέγγιση. Τελικά φαίνεται ότι η πρόληψη κοστίζει πολύ περισσότερο από ότι η καταστολή αλλά τα αποτελέσματα δείχνουν να αξίζουν τον κόπο.

Οι κοινοτικές πολιτικές πρόληψης και ασφάλειας δεν μπορούν να είναι μακροπρόθεσμα αποτελεσματικές, όταν λειτουργούν ως εξωραϊστικό περίβλημα της καταστολής ή όταν διευρύνουν την ποινικοποίηση των κοινωνικών συμπεριφορών, επιδιώκοντας απλώς να ελέγξουν τους μηχανισμούς παραγωγής του αισθήματος ανασφάλειας στην κοινή γνώμη. Αντίθετα, μπορούν να αποδώσουν όταν προσδίδεται στην πρόληψη ένα κοινωνικό περιεχόμενο, δηλαδή όταν τα μέτρα πρόληψης του εγκλήματος εγγράφονται σ' ένα γενικότερο πλαίσιο κοινωνικής πολιτικής και προαγωγής της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης.

Επίσης, οι πολιτικές ασφάλειας δεν μπορούν να δρομολογούνται και να εφαρμόζονται με κριτήρια επιλεκτικότητας, απέναντι στις εικαζόμενες, κάθε φορά, συγκυριακές αναπαραστάσεις της επικινδυνότητας, αλλά πρέπει να εντάσσουν την κοινοτική πρόληψη και τα μέτρα καταστολής σε μια ορθολογική και συνολική διαχείριση εγγύτητας του προβλήματος της εγκληματικότητας, που θα έχει ως κέντρο και βασική αναφορά τον πολίτη και την ασφάλεια των δικαιωμάτων του. Οι πολιτικές ασφάλειας της εγγύτητας προϋποθέτουν τόσο τη γνώση των τοπικών προβλημάτων εγκληματικότητας και ανασφάλειας όσο και την συνεχή αξιολόγηση των εφαρμοσθέντων μέτρων, ώστε να συμβάλει το τελικό αποδιδόμενο προϊόν στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής του πολίτη.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η χάραξη κατευθύνσεων για την αντιμετώπιση του εγκλήματος όταν αγνοείται η συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα. Ρεαλιστική¹³² αντεγκληματική πολιτική σημαίνει η επιλογή των καταλληλότερων από τις υποδεικνυόμενες και προσφερόμενες λύσεις. Επειδή

¹³² Σ. Αλεξιάδης, 2004, σ. 278-279

το έγκλημα εμπλέκεται σε πολύπλοκους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, εκείνο που προέχει είναι να παρθούν μέτρα ικανά να πατάξουν το έγκλημα, αλλιώς η αποτυχία είναι βέβαιη.

Ωστόσο, τελειώνοντας θα ήθελα να προσθέσω μία απλή σκέψη δική μου, για την αντεγκληματική πολιτική της κοινοτικής πρόληψης, όπου θα πρέπει να επανεξετασθεί και να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα ο έντονος ρόλος που θα έχουν τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας. Βασικοί όροι είναι:

- Προστασία δικαιωμάτων του ανθρώπου.
- Εξορθολογισμός της αντεγκληματικής πολιτικής με βάση την έρευνα και την αξιολόγηση των κοινωνικών συνθηκών που σχετίζονται με το έγκλημα και την εμφάνισή του, μακριά από ιδεολογήματα και πολιτικές επιδιώξεις.
- Έμφαση στην πρόληψη του εγκλήματος ως συμμετοχική διαδικασία όλης της κοινωνίας.
- Αναγκαιότητα μακροπρόθεσμων σχεδιασμών, ορθή και επαρκής εφαρμογή τους.
- Απεγκληματοποίηση συμπεριφορών.
- Αύξηση του ρόλου και της συμβολής του συνόλου της επιστημονικής κοινότητας.
- Η εστίαση στην έρευνα και τα πορίσματά της, καθώς και η υποστήριξή της, μέσω διάθεσης δημόσιων και ιδιωτικών οικονομικών πόρων, με στόχο την ανάπτυξή της.
- Ο σχεδιασμός επικεντρωμένης και εξειδικευμένης πρόληψης.

- Ο συντονισμός των εμπλεκόμενων φορέων και η διασύνδεση των πληροφοριών τους.
- Ο διαρκής έλεγχος των επιπτώσεων των προγραμμάτων και η αξιολόγησή τους σε βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βάση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ο ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αλεξιάδης Σ. (2004), « *Εγκληματολογία*», 4^η έκδοση, Αθήνα – Θεσσαλονίκη.

Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α.,(1984), «Εγχειρίδιο εγκληματολογίας», Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δερμάτη Σ. (1996), «*Σύγχρονες αγγλο-σαξωνικές οικολογικές προσεγγίσεις της εγκληματικότητας: Μελέτες ενδοαστικής κατανομής της εγκληματικότητας*», στο: Ζαραφωνίτου Χ. (επιμ.), *Η Προστασία του Περιβάλλοντος από Εγκληματολογική σκοπιά*. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 85-119.

Ζαραφωνίτου Χ. (1996), «*Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά*», Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζαραφωνίτου Χ. (2002), «*Ο φόβος του εγκλήματος - εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας*», Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζαραφωνίτου Χ. (2003), «*Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο – Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας*», Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζαραφωνίτου Χ. (2004), «*Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: Ποινικοποίηση των «αντικοινωνικοτήτων» και της «αταξίας*», στο *Ποινική Δικαιοσύνη*:4 σελ:2049-2059, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζαραφωνίτου Χ. (2004), «*Εμπειρική εγκληματολογία*», Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζαραφωνίτου Χ. (2006), «Εγκληματολογικές προσεγγίσεις του φόβου του εγκλήματος και της (αν)ασφάλειας», στο *Ποινική Δικαιοσύνη*:8-9 σελ:1035-1037, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζαραφωνίτου Χ. (2007), {επιμ.} «(Αν) ασφάλεια, αντεγκληματική πολιτική και δικαιώματα του ανθρώπου», Αθήνα: Αντ. Σάκκουλα.

Ζαραφωνίτου Χ. (2008), «Τιμωρητικότητα: σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί», Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζιανίκα Χ. (1990), «Η αστυνομία σήμερα», Αθήνα: Εστία.

Κοτζιάς, Ν., (2000), «Θεωρίες για την παγκοσμιοποίηση και οι ασυμμετρίες της πραγματικότητας Προλεγόμενα» στο Μπεκ, Ούλριχ Τι είναι η παγκοσμιοποίηση;», Αθήνα: Καστανιώτη.

Λαμπροπούλου Ε. (1994), «Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος», Αθήνα: Παπαζήση.

Μαγγανάς Α., (1999), «Θέματα εγκληματολογικού και Ποινικού Δικαίου», Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Μπακιρλή Ε. (2005), «Νέοι και βία στη σύγχρονη κοινωνία – Μία οικολογική ανάλυση των μορφών, των επιδράσεων και της αντιμετώπισής της», Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Νικολαΐδου Σ., (2003), «Η κοινωνική οργάνωση του αστικού χώρου», Αθήνα: Παπαζήσης.

Παπαθανασόπουλος Ε., (1998), «Η ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα στην πρόληψη της εγκληματικότητας», στο *Ποινική Δικαιοσύνη*:4 σελ. 355-358, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Παπαθεοδώρου Θ. (2002), *«Δημόσια ασφάλεια και αντεγκληματική πολιτική, συγκριτική προσέγγιση»*: Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Σπινέλλη Κ, (2005), *«Εγκληματολογία»*, Αθήνα – Κομοτηνή: Αντ. Σάκκουλα.

Τσήτουρα Α. (1998), *«Η συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική»*, τεύχος 11, Αθήνα: Ελληνική επιθεώρηση Εγκληματολογίας.

Τσήτσουρα Α. (2003), *«Η πρόληψη της εγκληματικότητας»*, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Φαρσεδάκης Ι. (1990), *«Η εγκληματολογική σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας»*, τεύχος Α', Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Φαρσεδάκης Ι. (1996), *«Στοιχεία εγκληματολογίας»*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Φαρσεδάκης Ι. (2005), *«Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων»*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χαίδου Α. (1996), *«Θετικιστική εγκληματολογία – Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου»*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χαίδου Α. (2002), *«Το σωφρονιστικό σύστημα – ζητήματα θεωρίας και πρακτικής»*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

ο **ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ**

Atkinson R. & Flint John, Blandy Sarah and Lister Diane, (2003), «*Gated Communities: A systematic Review of the Research Evidence*». ESRC Center for Neighbourhood Research, CNR paper 12, Sheffield Hallam University & University of Glasgow

Bartgis E., & Willard O., (1998), "Community policing: a conceptual framework", *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, Vol. 21 (3).

Bernard Th., (1984), «*Control Criticisms of Strain Theories: An assessment of Theoretical and Empirical Adequacy*», London: *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol.21.

Bowling B., (1999), «*The Rise and Fall of New York Murder, Zero Tolerance or Crack Decline?*», *British Journal of Criminology*, Vol. 39 (4).

Brantingham P. & Brantingham P. (1984), « *Patterns in Crime*», New York: McMillan.

Clarke, R. V. (1995), «Situational crime prevention in Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention», Michael Tonry & Farrington, David (eds.). Chicago: The University of Chicago Press.

Cohen L. & Felson M., (1993), «*Social Change and Crime Rate Trends: A routine Activities Approach*», New Brunswick: *Advances in Criminological Theory*, Vol 5.

Crawford A. (1998), «*Crime prevention and community safety. Politics, Policies and Practices*», London & N. York: Longman.

Crawford A. (1999), «*The local governance of crime: Appeals to Community and Partnerships*», N. York: Oxford University Press.

Cusson M. (2002), «*Σύγχρονη εγκληματολογία*», (μτφ. Δασκαλάκη – Σαγκουνίδου) Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Garland D., (2001), «*The culture of control: Crime and social order in contemporary society*», Oxford: University Press.

Greene, J. (1999) «*Zero Tolerance: A Case Study of Police Policies and Practices in New York City*», *Crime & Delinquency*, Vol. 45 (2).

Herbert S. (2001), «*Theoretical Criminology : Policing the contemporary city*», 5:4, London: Sage Publications.

McLaughlin E., Muncie J., (2006), «*The sage Dictionary of Criminology*», 2nd ed., London: Sage.

Loader, I., Sparks, R. (2002), «*Contemporary landscapes of crime, control and social order*», στο Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R., (επιμ.) (2002), *The Oxford Handbook of Criminology*, 3th ed, New York: Oxford.

Manning. P., (2001), «*Theorizing policing: The drama and myth of crime control in the NYPD*», *Theoretical Criminology*, Vol. 5(3).

Newman O. (1972), «*Defensible Space: Crime Prevention through Urban Design*», N. York: Macmillan Company,

Normandeau A. (2006), «*Η κοινοτική αστυνομία στη Βόρεια Αμερική: Το μοντέλο της αστυνομίας της γειτονιάς στο Μόντρεαλ*», (μτφ. Χρ. Ζαραφωνίτου), *Ποινική Δικαιοσύνη*, 3/2006

Rianne Van Melik, (2007), «Fear and Fantasy in the Public Domain: The development of Secures and Themed Urban Space», *Journal of Urban Design*, vol.12, Routledge.

Rosenbaum D., (1986), «*Community Crime Prevention, Does it work?*», *Criminal Justice System Annuals*, Vol. 22, USA.

Tiesdell S.,(1997), «*Safer Cities Center*», London: Paul Chapman Publishing.

Wacquant L., (2001), «*Οι φυλακές της μιζέριας*», Αθήνα: Πατάκης.

Welsh, B., Farrington, P. (1999), «*Value for Money*», *British Journal of Criminology*, Vol. 39 (3).

Wilson J. Q. Kelling G., (1982), «*Broken Windows: The Police and neighborhood safety*», *Atlantic Monthly*.

Worall J. (2003), «*The role of the COPS Office in community policing*». *An International Jouranl of Police Strategies and Management*, Vol.26 (1).

Young J., (1999), «*The exclusive society*», London, Sage Publications.

- **ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ**

- www.astynomia.gr
- http://criminology.wikia.com/wiki/Routine_Activity_Theory
- <http://cpted.net/resources.html>
- http://cpted_watch.com
- http://en.wikipedia.org/wiki/Defensible_Space_Theory
- www.europa.eu/scadplus/glossary/governance_en.html
- www.ojp.usdoj.gov/nij/maps
- www.policecouldyou.co.uk
- www.poinikos-logos.gr/arxeio/05t2e.html
- www.tanea.gr/default.asp?pid=2&artid=4558998&ct=1
- www.wikipedia.org
- www.worldlingo.com/ma/enwiki/el/Crime_prevention_through_environmental_design